

Nr 37

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m., dels också en motion om begränsning av utredningar beträffande bagatellförseelser.

Genom en den 15 mars 1968 dagtecknad proposition, nr 82, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 2) lag angående ändrad lydelse av 57 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård,
- 3) lag angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff,
- 4) lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
- 5) lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 9 december 1960 (nr 683) om parkeringsbot.

I samband med propositionen har utskottet behandlat en vid riksdagens början väckt motion, nr 852 i andra kammaren, av herrar *Börjesson* i Falköping och *Gomé*r, vari hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att sådana direktiv utarbetas att beträffande utredningar om lagöverträdelse som på juridiska grunder kan bedömas som mindre allvarliga vederbörande myndigheter beaktar nödvändigheten av att tillämpa det ur samhällsekonomisk synpunkt mest rationella förfarandet.

Rörande motiveringen för yrkandet får utskottet hänvisa till motionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Utskottet får beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisa till vad som anförs i utskottets yttrande nedan s. 55 f.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

1) Förslag
till
Lag
om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas, *dels* att 5 kap. 6 och 8 §§, 7 kap. 9 §, 36 kap. 12 § samt 48 kap. rättegångsbalken¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, *dels* att i 59 kap. samma balk skall införas en ny paragraf, 9 §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 KAP.

6 §.

Är part, — — — — — biträda rätten.

Finnes vid — — — — — tolks erhållande.

Är den som skall höras *döv eller stum*, må ock tolk anlitas att biträda rätten.

Är den som skall höras *allvarligt hörsel- eller talskadad*, må ock tolk anlitas att biträda rätten.

Ej må — — — — — anses förringad.

Om anställande av allmän tolk så ock om anlitage av tolk, då den som skall höras är *döv eller stum*, meddelas bestämmelser av Konungen.

Om anställande av allmän tolk så ock om anlitage av tolk, då den som skall höras är *allvarligt hörsel- eller talskadad*, meddelas bestämmelser av Konungen.

8 §.

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är *döv eller stum* utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; i brottmål, vari åklagare för talan, skall ersättningen gäldas av statsverket.

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är *allvarligt hörsel- eller talskadad* utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; i brottmål, vari åklagare för talan, skall ersättningen gäldas av statsverket.

7 KAP.

9 §.

Med polismyndighet — — — — — jämväl länspolischefen.

Vad i 6 § är stadgat om allmän åklagare äge motsvarande tillämpning beträffande polismyndighet.

Vad i 6 § är stadgat om allmän åklagare äge motsvarande tillämpning beträffande polismyndighet.

¹ Senaste lydelse av 7 kap. 9 § se 1964:330, av 48 kap. 1 § se 1966:249, av 48 kap. 2 och 3 §§ se 1964:166 samt av 48 kap. 4 § se 1954:432.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

så ock beträffande polisman, som har att vidtaga åtgärd eller meddela beslut enligt denna balk, varvid dock fråga om jäv prövas av polismyndigheten.

36 KAP.

12 §.

Säger sig vittne på grund av sin åskådning i religiöst hänseende *hysa betänklighet mot att avlägga vittnesed, må rätten, om betänkligheten kan antagas vara allvarligt grundad, medgiva vittnet att i stället avgiva denna försäkran:*

»Jag N. N. — — — — — eller förändra.»

Vittne må ock i stället för ed avlägga försäkran, om båda parterna samtycka därtill och rätten finner det kunna tillåtas.

Tillhör ej — — — — — avlägga försäkran.

Säger sig vittne på grund av sin åskådning i religiöst hänseende *icke vilja avlägga vittnesed, skall vittnet i stället avgiva denna försäkran:*

48 KAP.

Om strafföreläggande.

Om strafföreläggande och föreläggande
 av ordningsbot.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Skall allmänt åtal äga rum för brott, för vilket stadgas allenast böter, dock ej normerade böter, äge åklagaren, i stället för att väcka åtal, till godkännande förelägga den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. Ej må strafföreläggande avse dagsböter utöver fyrtio. Är brottet förenat med egendoms förverkande eller annan sådan särskild rättsverkan, skall ock denna föreläggas den misstänkte till godkännande. Är fråga om flera brott, må föreläggande ej givas, med mindre det sker gemensamt för alla brotten.

Strafföreläggande må ej utfärdas, om målsägande förklarar, att han

Fråga om ansvar för brott, som hör under allmänt åtal, får under de villkor som föreskrivas i detta kapitel upptagas av åklagare genom strafföreläggande och av polisman genom föreläggande av ordningsbot. Föreläggande som nu nämnts träder i stället för åtal i den utsträckning som framgår av 3 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av detta kapitel meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

(Nuvarande lydelse)

ämnar föra talan om enskilt anspråk
i anledning av brottet, eller begärt,
att åtal skall väckas.

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Föreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid förelägges ett bötesstraff, fastställt vid strafföreläggande efter vad åklagaren anser brottet förskylla och vid föreläggande av ordningsbot efter vad som bestämts enligt 14 §.

Är brott förenat med egendomsförverkande eller annan sådan särskild rättsverkan, skall också denna föreläggas den misstänkte till godkännande.

3 §.

Har föreläggande enligt detta kapitel utfärdats till godkännande inom viss tid, får fråga om ansvar för brottet ej upptagas på nytt förrän denna tid utgått.

Har föreläggande godkänts, gäller det som dom vilken har vunnit laga kraft.

4 §.

Strafföreläggande, som godkänts av den misstänkte, gälle som dom, vilken vunnit laga kraft.

O m s t r a f f f ö r e l ä g g a n d e

4 §.

Strafföreläggande får utfärdas beträffande brott, för vilket ej stadgas svårare straff än böter och ej heller normerade böter och vilket, om dagsböter stadgas, finnes förskylla högst femtio dagsböter eller, jämte annat brott, högst sextio dagsböter som gemensamt straff.

Konungen äger förordna, att strafföreläggande får utfärdas även beträffande brott, för vilket stadgas dagsböter eller fängelse i högst sex månader men vilket i övrigt är sådant som anges i första stycket.

5 §.

Strafföreläggande får icke utfärdas,

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

om förutsättningar för allmänt åtal ej föreligga,

om i föreläggandet ej upplagas alla brott av den misstänkte, vilka enligt åklagarens vetskap föreligga till bedömning,

om målsägande förklarar, att han ämnar föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, eller begärt, att åtal skall väckas, eller

om brottet bör föranleda ämbetsstraff.

I fråga om villkor för användning av strafföreläggande i militärt brottmål gälla särskilda bestämmelser.

2 §.

Strafföreläggande skall avfattas skriftligen. I föreläggandet skall åklagaren uppgiva:

1. den misstänkte;

2. den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande, samt det eller de lagrum, som äro tillämpliga; samt

3. det straff och den särskilda rättsverkan, som föreläggas den misstänkte.

Föreläggandet skall vara under-tecknat av åklagaren.

3 § andra stycket.

Godkännes ej föreläggandet omedelbart, skall det delgivas den misstänkte på sätt om stämning i brottmål är stadgat med tillkännagivande, att han har att inom viss av åklagaren utsatt tid, högst två veckor, från dagen för delgivningen till åklagaren återställa föreläggandet försett med godkännande vid påföljd att åtal eljest må äga rum.

6 §.

Strafföreläggande avfattas skriftligen och undertecknas av åklagaren.

Föreläggandet skall innehålla uppgift om

1. den misstänkte,

2. brottet med angivande av tid och plats för dess begående samt övriga omständigheter som fordras för att känneteckna det,

3. det eller de lagrum som äro tillämpliga,

4. det straff och den särskilda rättsverkan, som föreläggas den misstänkte.

7 §.

Utfärdas strafföreläggande till godkännande inom viss tid, skall den misstänkte genom anteckning i föreläggandet eller på annat sätt givas

upplysning om sättet för godkännande och om den tid som fastställts härför,

upplysning att, om godkännande ej sker, åtal kan äga rum efter utgången av den fastställda tiden.

8 §.

Strafföreläggande lämnas eller sändes till den misstänkte.

(Nuvarande lydelse)

3 § första stycket.

Godkännande av strafföreläggande skall göras skriftligen å föreläggandet och skall innehålla, att den misstänkte erkänner gärningen och att han underkastar sig det straff och den särskilda rättsverkan, som upptagits i föreläggandet.

(Föreslagen lydelse)

Konungen äger förordna att i stället för föreläggandet får lämnas eller sändas skriftligt besked, som upptager föreläggandets innehåll och sådana upplysningar som anges i 7 §.

9 §.

Strafföreläggande godkännes genom att den misstänkte undertecknar och tillställer vederbörlig mottagare förklaring, att han erkänner gärningen och underkastar sig det straff och den särskilda rättsverkan som upptagits i föreläggandet. Närmare bestämmelser om vem som skall mottaga sådan förklaring meddelas av Konungen.

Godkännande, som tecknas på annan handling än föreläggandet, är gällande endast om det klart framgår vilket föreläggande som avses.

10 §.

Skriftligt godkännande av strafföreläggande får i den misstänktes ställe lämnas av ombud för honom, om till åklagaren inges fullmakt i huvudskrift vilken, utöver vad som följer av 12 kap., innehåller

förklaring att ombudet äger godkänna strafföreläggande på den misstänktes vägnar,

uppgift om det brott som godkännandet får avse, varvid skall anges brottets art samt tid och plats för dess begående,

uppgift om den högsta bötespåföljd som den misstänkte är villig att underkasta sig,

uppgift om särskild rättsverkan som är i fråga och som den misstänkte är villig att underkasta sig.

Har sådan fullmakt ingivits till åklagaren, får ombudet mottaga handlingar i saken på den misstänktes vägnar.

11 §.

Avser strafföreläggande ej annat än böter och betalas böterna till myndighet, som Konungen bestäm-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

mer, utan att skriftligt godkännande skett, anses betalningen som godkännande, om det icke framgår att den misstänkte ej har avsett att godkänna föreläggandet .

12 §.

Godkännande, som sker sedan åklagaren utfärdat stämning eller stämningsansökan, är utan verkan.

O m f ö r e l ä g g a n d e a v
o r d n i n g s b o t

13 §.

Föreläggande av ordningsbot får utfärdas beträffande brott, för vilket ej stadgas annat straff än böter omedelbart i penningar och ej heller normerade böter och för vilket ordningsbot bestämts på sätt föreskrives i 14 §.

Bestämmelserna om föreläggande av ordningsbot äro icke tillämpliga, om särskilt villkor är stadgat för allmänt åtal.

14 §.

Konungen äger meddela föreskrifter om det högsta belopp, till vilket ordningsbot får bestämmas, och om andra begränsningar för användningen av föreläggande av ordningsbot.

Riksåklagaren företager i samråd med rikspolisstyrelsen urval av de brott, för vilka ordningsbot skall bestämmas.

Riksåklagaren bestämmer för olika brott de belopp som skola upptagas såsom ordningsbot. Därvid anges även grunder för beräkning av gemensam ordningsbot för flera brott. Om särskilda skäl föreligga, äger riksåklagaren uppdraga åt statsåklagare att i fråga om vissa brott bestämma beloppet för ordningsbot.

15 §.

Föreläggande av ordningsbot får icke utfärdas,

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

om den misstänkte förnekar gärningen,

om i föreläggandet ej upptagas alla brott av den misstänkte, vilka enligt polismannens vetskap föreligga till bedömning,

om det föreligger anledning att antaga att talan om enskilt anspråk kommer att föras, eller

om det föreligger anledning att antaga att brottet bör föranleda ämbetsstraff eller disciplinstraff för krigsman.

Föreläggande bör ej utfärdas, om det i annat fall kan antagas vara påkallat att åklagare prövar fråga om strafföreläggande eller åtal för brottet.

16 §.

Föreläggande av ordningsbot avfattas skriftligen och undertecknas av polismannen.

Föreläggande bör utfärdas i den misstänktes närvaro, varvid den misstänkte skall erhålla tillfälle att omedelbart godkänna föreläggandet.

Om föreläggande utfärdas i den misstänktes frånvaro eller om misstänkt, som är närvarande när föreläggande utfärdas, behöver rådrum, får polismannen tillstålla honom föreläggandet för senare ställningstagande till frågan om godkännande.

17 §.

Bestämmelserna i 6 § andra stycket 1, 2 och 4 samt i 7, 9 och 11 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om föreläggande av ordningsbot.

18 §.

Finner polisman i omedelbart samband med att föreläggande av ordningsbot utfärdats och godkänts, att föreläggandet innehåller uppenbar oriktighet, och avser denna annat än att ordningsbotsbeloppet är för lågt, får polismannen, om det kan ske genast, utan hinder av 3 § andra sty-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ket bereda den misstänkte tillfälle att stryka över godkännandet. Sker detta, skall föreläggandet återkallas. Nytt föreläggande får därefter utfärdas.

19 §.

Godkännes föreläggande av ordningsbot sedan åklagaren utfärdat stämning eller stämningsansökan, är godkännandet utan verkan. Sker godkännandet sedan strafföreläggande utfärdats, är godkännandet också utan verkan, om icke den åklagare som utfärdat strafföreläggandet förklarar, att godkännandet skall gälla, och återkallar strafföreläggandet.

20 §.

Konungen äger förordna, att föreläggande av ordningsbot får utfärdas även av åklagare och tulltjänsteman. De bestämmelser i detta kapitel som gälla polisman äga motsvarande tillämpning beträffande den som avses med sådant förordnande.

59 KAP.

9 §.

Bestämmelserna i 5—8 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om besvär över godkänt föreläggande av ordningsbot. I mål om besvär över sådant föreläggande är allmän åklagare motpart till den misstänkte.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968, då lagen den 3 juni 1966 (nr 247) om föreläggande av ordningsbot skall upphöra att gälla. Vad som föreskrives i 48 kap. 11 § skall dock, såvitt gäller strafföreläggande, träda i kraft den dag Konungen förordnar.

2) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 57 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård

Härigenom förordnas, att 57 § lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

57 §.

Misstänkes den, som tvångsintagits å allmän vårdanstalt eller, på sätt i 58 § sägs, frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten sex månader, att hava före utskrivning från anstalten begått brott, för vilket ej är stadgat svårare straff än fängelse i sex månader, och hör brottet under allmänt åtal, skall åklagaren pröva, huruvida åtal lämpligen bör ske. *Innan åtalsfrågan avgöres, skall anstaltens styrelse höras, om det ej finnes obehövt.* Har brottet begåtts innan den intagne fyllt aderton år, skall *frågan om åtal prövas i nämnda ordning* ändå att svårare straff än nyss sagts är stadgat för brottet.

Misstänkes den, som tvångsintagits å allmän vårdanstalt eller, på sätt i 58 § sägs, frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten sex månader, att hava före utskrivning från anstalten begått brott, för vilket ej är stadgat svårare straff än fängelse i sex månader, och hör brottet under allmänt åtal, skall åklagaren pröva, huruvida åtal lämpligen bör ske. Har brottet begåtts innan den intagne fyllt aderton år, skall *sådan prövning ske* ändå att svårare straff än nyss sagts är stadgat för brottet.

Är det eller de brott som begåtts före utskrivningen fylleri eller fylleri jämte annat brott och har den intagne godkänt föreläggande av ordningsbot härför, skall åklagaren, om det finnes lämpligt, förordna att böterna ej skola uttagas.

Innan fråga, som avses i första eller andra stycket, avgöres skall anstaltens styrelse höras, om det ej finnes obehövt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

¹ Senaste lydelse av 57 § se 1964: 175.

3) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen den 20 mars 1964 (nr 168)

om verkställighet av bötesstraff

Härigenom förordnas, att 4 och 9 §§ lagen den 20 mars 1964 om verkställighet av bötesstraff skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

4 §.

Har den _____ annat brott.

Om rätt för åklagare att i visst fall förordna att böter för fylleri eller för fylleri jämte annat brott ej skola uttagas gälla särskilda bestämmelser.

9 §.

Böter, som bestämts till högst fem dagsböter eller femtio kronor omedelbart i penningar, må ej förvandlas. Böter såsom gemensamt straff för flera brott må ej förvandlas med mindre de överstiga tio dagsböter eller etthundra kronor omedelbart i penningar. När flera bötesstraff sammanträffa, skall vad sålunda stadgas gälla de särskilda straffen.

Böter må ej förvandlas med mindre de överstiga tio dagsböter eller etthundra kronor omedelbart i penningar. När flera bötesstraff sammanträffa, skall vad sålunda stadgas gälla de sammanlagda straffen. Ingå bland dem både dagsböter och böter omedelbart i penningar, tillämpas 15 § tredje stycket.

Utän hinder _____ sådan förseelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968. I fråga om bötesstraff som ådömts före denna dag gäller dock 9 § första stycket i dess äldre lydelse, om bötesstraffet enligt denna lydelse ej får förvandlas.

4) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om
förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Härigenom förordnas, att 1 och 2 §§ lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos den som uppträder berusad på plats och sätt i 11 kap. 10 § eller 26 kap. 15 § *strafflagen* sägs eller ock gör sig skyldig till gärning som avses i 26 kap. 13 eller 14 § *strafflagen* och därvid är berusad, så att det framgår av hans åtbörder eller tal, skola vara förverkade, om ej särskilda skäl äro däremot.

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos den som uppträder berusad på plats och sätt i 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § *brottsbalken* sägs eller ock gör sig skyldig till gärning som avses i 21 kap. 13 eller 14 § *brottsbalken* och därvid är berusad, så att det framgår av hans åtbörder eller tal, skola vara förverkade, om ej särskilda skäl äro däremot.

Samma lag ————— begått gärningen.
Medför någon ————— stycket sägs.

2 §.

Angående beslag ————— tillfaller kronan.

Beslut om förstörande eller försäljning meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.

Beslut om förstörande eller försäljning meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. *I fall som avses i 23 kap. 22 § första stycket första punkten rättegångsbalken får sådant beslut meddelas även av polismyndigheten.*

Går beslag ————— av åklagaren.

2. Vad i ————— sådan tid.

3. Väcker ej åtal, prövar åklagaren, huruvida egendomen skall vara förverkad enligt vad i 1 § sägs. Förordnande därom meddelas skriftligen. *Där ej påföljden förelagts och*

3. *Har förverkande av beslagtagen egendom ej förelagts och godkänts i samband med strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot och väcker ej åtal, prövar åklagaren, hu-*

¹ Senaste lydelse av 1 § se 1967: 50 och av 2 § se 1963: 227.

(Nuvarande lydelse)

godkänts i samband med strafföreläggande, äge den, från vilken beslaget skett, hos åklagaren anmäla missnöje med förordnandet inom en månad från det han erhöll del därav. Anmäles missnöje, har åklagaren att, om ej beslaget finnes böra hävas, väcka talan om egendomens förverkande. Sker det ej inom en månad från det anmälan gjorts, skall beslaget gå åter.

(Föreslagen lydelse)

ruvida egendomen skall vara förverkad enligt 1 §. Förordnande därom meddelas skriftligen. Den, från vilken beslaget skett, *äger* hos åklagaren anmäla missnöje med förordnandet inom en månad från det han erhöll del därav. Anmäles missnöje, har åklagaren att, om ej beslaget finnes böra hävas, väcka talan om egendomens förverkande. Sker det ej inom en månad från det anmälan gjorts, skall beslaget gå åter.

4. Om polisman verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot, skall anmälan om beslaget göras hos polismyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

5) Förslag

till

Lag

**angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 9 december 1960 (nr 683)
om parkeringsbot**

Härigenom förordnas, att 4 § lagen den 9 december 1960 om parkeringsbot¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***4 §.**

Om anmaning som avses i 3 § blivit meddelad, *skall* åtal ej äga rum och föreläggande *av ordningsbot* ej utfärdas. *Betalas ej parkeringsbot inom tid, som medges för betalningen, utgör anmaningen ej hinder för åtal.* Sker betalningen *efter delgivning av stämning eller av straffföreläggande*, är den utan verkan.

Om anmaning som avses i 3 § blivit meddelad, *får* åtal ej äga rum och föreläggande *enligt 48 kap. rättegångsbalken* ej utfärdas *under den tid, som medges för betalningen, och ej heller därefter, om parkeringsboten betalats.* Sker betalningen *sedan åklagaren utfärdat stämning eller stämningsansökan*, är den *dock* utan verkan. *Sker betalningen sedan föreläggande som nyss nämnts blivit utfärdat, är betalningen också utan verkan, om icke den som utfärdat föreläggandet förklarar, att betalningen skall gälla, och återkallar föreläggandet.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

Tidigare behandling och gällande bestämmelser

Rörande tidigare behandling i olika sammanhang av i propositionen upptagna frågor samt gällande bestämmelser torde utskottet få hänvisa till propositionen s. 16—53 (Obs. den i propositionen s. 126 intagna innehållsförteckningen).

Departementschefens allmänna motivering

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Klíng*, följande i den allmänna motiveringen till lagförslagen.

¹ Senaste lydelse av 4 § se 1966:248.

Allmänna synpunkter

Inledningsvis erinrade jag om att jag i 1966 års proposition förklarade mig ha för avsikt att även i fortsättningen ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om fortsatt rationalisering inom rättsvården. Den därefter fötgående ökningen av arbetsbelastningen på de rättsvårdande organen har gjort sådana rationaliseringar än mer angelägna. I synnerhet vill jag fästa uppmärksamheten vid det oroande förhållandet att målbalansen vid underätterna har ökat avsevärt, vilket framgår av den statistik jag har redovisat i det föregående. Det bör därför övervägas ytterligare åtgärder för att avlasta domstolarna och åstadkomma att domstolsförfarandet i större utsträckning koncentreras till de mer invecklade och betydelsefulla målen. Även i övrigt bör inom rättsväsendets område vidtas åtgärder som syftar till att det för handläggningsuppgifter av mer rutinbetonad karaktär inte skall tas in anspråk mer kvalificerad personal än uppgiftens art kräver.

Det är min uppfattning att ytterligare reformer i sådan riktning kan ske utan avkall på rättssäkerheten. Jag vill i det sammanhanget erinra om de allmänna uttalanden jag gjorde i prop. 1966: 100 (s. 37—39) om den hänsyn som måste tas till rättssäkerhetssynpunkter. Beträffande en central rättssäkerhetssynpunkt — nämligen att man självfallet strävar efter materiellt riktiga avgöranden — framhöll jag sålunda, att allmän enighet råder om att domstolsförfarandet ger de starkaste garantierna i sådant avseende. Eftersom det ordinära domstolsförfarandet emellertid blir alltför betungande för den misstänkte och medför onödiga kostnader för det allmänna om det tillämpas också för obetydliga och erkända förseelser, har möjligheterna till förenklade förfaranden undan för undan vidgats. Jag framhöll också att, sett i ett vidare perspektiv, rättssäkerheten i samhället gagnas bäst genom en ordning där domstolsförfarandet i dess mest kvalificerade former väsentligen koncentreras till de särskilt invecklade och betydelsefulla målen. Stor hänsyn måste också tas till det viktiga rättssäkerhetsintresset att brottmålen blir avgjorda skyndsamt. När det gäller brott av mindre allvarlig beskaffenhet, uttalade jag att det inte kan anses rimligt att samhället anordnar ingående och dyrbara utrednings- och prövningsförfaranden, om den misstänkte själv inte gör anspråk härpå utan är villig att i summarisk ordning erkänna vad som läggs honom till last. Jag betonade slutligen, att en mera summarisk handläggning utan medverkan av domstol dock bör komma i fråga endast när den misstänkte inte har någon erinran däremot.

Dessa synpunkter äger allttjämt full giltighet. De bör därför vara vägledande vid de överväganden som nu skall göras i fråga om ytterligare straffprocessuella förenklingar.

Det tidigare reformarbetet i förenklande riktning har, som jag framhöll i den nyss berörda propositionen (s. 38), karakteriserats av att man försiktigt har prövat sig fram med begränsade reformer och noga har beaktat

erfarenheterna av varje ändring. Innan jag går närmare in på frågan om ytterligare förenklingar, vill jag därför erinra om att erfarenheterna av 1966 års reformer är mycket goda. Jag vill i det avseendet hänvisa till det avsnitt i det föregående (2. 2.) där dessa erfarenheter redovisas och till bilaga 3.

De åtgärder som jag nu främst anser påkallade syftar som nämnts till att domstolsförfarandet i större utsträckning förbehålls de mer invecklade och betydelsefulla målen. Det förhåller sig otvivelaktigt så, att domstolarna alltjämt belastas av ett mycket stort antal enkla mål som, sakligt sett, alls inte är av den beskaffenheten att det är motiverat att domstolsresurserna tas i anspråk för deras handläggning. Jag kommer därför att föreslå att betydande kategorier av sådana mål — mellan 30 000 och 40 000 av underrätternas omkring 120 000 brottmål — flyttas bort från domstolarna genom sådana lagändringar att handläggningen kan ske genom strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot.

Förenklingar av nu antydd innebörd motiveras inte endast av önskemål att hushålla med domstolsväsendets resurser. De tillgodoser också samhällsintresset att få en snabbare repression av berörda brott. Indirekt kan ändringarna även bidra till att de mål och ärenden som också i fortsättningen ankommer på domstolarna blir handlagda snabbare genom att domstolarna får i viss mån ökat utrymme för arbetet med dem.

Att domstolarna avlastas mål behöver inte leda till att de myndigheter som i stället får ansvara för målens slutliga handläggning kommer att få ökad belastning. Förfarandet med strafföreläggande innebär inte något merarbete för åklagarmyndigheten, jämfört med vad som åligger den i de mål som går till domstol. I stället medför det den lättnaden att åklagaren slipper inställelsen vid rätten. Ordningsbotssystemet innebär, förutom att domstol och/eller åklagare avlastas allt arbete med berörda brott, fördelar också för polismännen, framför allt genom att tidsödande rapportskrivning bortfaller. En vidgning av ordningsbotssystemets tillämpningsområde medför däremot ökad belastning för den sektion inom rikspolisstyrelsen som — med hjälp av ADB-system — svarar för den s. k. uppföljningen av ordningsbotsärendena (jfr bilaga 3). Jag har emellertid redan föreslagit en kraftig förstärkning av denna enhet (prop. 1968: 1 bil. 4 s. 27 och 30). I vad mån den vidgning av ordningsbotssystemets tillämpningsområde som föreslås i det följande kommer att kräva ytterligare någon förstärkning av denna sektion får bedömas, när erfarenheter har vunnits av systemets tillämpning i hela landet.

Jag vill i det sammanhanget också erinra om att inom justitiedepartementet pågår utredning om rationalisering av arbetsrutinerna för strafföreläggande. Därvid eftersträvas att handläggningen skall utformas så, att datatekniken även i dessa fall skall kunna utnyttjas för central uppföljning och eventuellt också för andra handläggningsmoment. Avsikten är att de

nya arbetsrutinerna så långt som möjligt skall samordnas med rutinerna inom rättsväsendets informationssystem, vars första etapp genomförs under 1969. Det är ännu för tidigt att i detalj ange hur de framtida rutinerna för strafföreläggande kommer att gestalta sig. Emellertid kan redan nu förutses, att den avsedda anpassningen till ADB-system förutsätter vissa smärre jämkningar i bestämmelserna om strafföreläggande. Jag återkommer till dessa i det följande.

En viktig processekonomisk synpunkt är att den enskilde bör besparas kostnader och besvär som inte står i proportion till sakens beskaffenhet. I den mån ett från allmänna synpunkter godtagbart straffprocessuellt förfarande kan anordnas utan att den misstänkte — om han inte själv vill det — behöver inställa sig inför domstol, är detta uppenbarligen en väsentlig fördel för honom.

I den offentliga debatten har framförts viss kritik mot att den sist berörda synpunkten inte är tillgodosedd, när det gäller de under senare år allt vanligare butikssnatterierna. Det har sagts att nuvarande handläggningsformer för sådana fall — med obligatoriskt domstolsförfarande — inte bara är för omständliga och dyrbara för samhället utan också kan vara onödigt påfrestande för den misstänkte, något som i vissa fall har medfört tragiska konsekvenser.

Jag har funnit denna kritik beaktansvärd och anser, att det snabbt — genom vidgat tillämpningsområde för strafföreläggande — bör öppnas möjlighet till enklare former för handläggning av snatterimålen. Emellertid är jag medveten om att en sådan åtgärd inte löser alla de problem som är förenade med butikssnatterierna. Dessa hänger inte enbart eller ens i första hand samman med formerna för beivrandet. Viktigare är självfallet hur man med kriminalpolitiska eller andra medel skall kunna minska frekvensen av sådana brott. Dessa frågor är av sådan art att de bör utredas särskilt. Jag avser därför att i dag begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en sakkunnig för att utreda dessa frågor. Avsikten är att den sakkunnige dessutom skall ytterligare utreda frågan om lämpligaste formerna för handläggning av andra grupper mindre allvarliga brottmål, t. ex. sådana med medgivna skadestånd. Att man, som jag närmare kommer att utveckla i det följande, avgjort kan godta strafföreläggandeinstitutet som handläggningsform för en ganska stor grupp mål utöver dem som nu faller under institutet utesluter inte, att det kan vara möjligt att hitta ännu lämpligare handläggningsformer för dessa och närliggande målgrupper. Det förhållandet att utredningsarbete angående dessa frågor skall sättas i gång anser jag dock, såsom redan har framgått, inte böra tas till anledning att avstå från att nu vidta sådana åtgärder som snabbt kan leda till önskvärda förändringar. Domstolarnas ökande balanser och de i många fall förekommande dröjsmålen med slutlig prövning av grövre brottmål gör det angeläget att

domstolarna snarast avlastas arbetsuppgifter, som är av mer rutinbetonad karaktär och som kan påräknas bli handlagda på ett fullt godtagbart sätt av andra myndigheter.

Vidgat tillämpningsområde för strafföreläggande

Som framgår av vad jag förut har sagt är det angeläget att domstolarna avlastas enklare mål, så att de får större utrymme för uppgifter av mer kvalificerad natur. I första hand finns det därför anledning att pröva, om inte vissa grupper av brott, som nu på grund av straffskalorna måste prövas av domstol, kan föras över till handläggning genom strafföreläggande. Jag åsyftar därvid mål om brott för vilka stadgas, förutom böter, fängelse men vilka vanligen föranleder endast bötesstraff. Av förut redovisat statistiskt material framgår, att domstolarna f. n. handlägger ett betydande antal mål om sådana brott, vilka i stor utsträckning är erkända och inte har givit anledning till skadeståndstalan. Jag begränsar resonemanget i det följande till brott för vilka stadgas böter eller fängelse i högst sex månader.

Enligt nu gällande bestämmelser i 48 kap. 1 § RB får strafföreläggande användas endast beträffande brott, för vilket inte är stadgat svårare straff än böter och inte heller normerade böter. Sedan 1950-talets början har vid flera tillfällen väckts fråga om att utsträcka institutets tillämpningsområde till brott som har fängelse i straffskalan men som i det enskilda fallet föranleder endast böter. Som jag förut har nämnt (under 3. 2.) har förslag i den riktningen avvisats av riksdagen vid ett par tillfällen, senast 1958. Därvid var man i och för sig inte negativ mot att användningsområdet för strafföreläggande vidgades. Detta ansågs emellertid i första hand böra ske genom att det tillskapades särskilda brottstyper med endast böter i straffskalan för sådana gärningar som lämpar sig för handläggning genom strafföreläggande. Liknande synpunkter har kommit till synes i andra sammanhang enligt vad jag har anfört i det föregående.

En ändring, som ligger i linje med vad riksdagen sålunda har uttalat, genomfördes 1966 i och med att fängelse då togs bort ur straffskalan för vårdslöshet i trafik. Med den ändringen torde man ha kommit åt den kvantitativt mest betydelsefulla gruppen av enkla erkända mål som belastade domstolarna och som enligt vad man redan på 1950-talet hade klart för sig oftast inte var av den karaktären att domstolsresurserna behövde tas i anspråk för dem.

I fråga om andra förseelser för vilka strafföreläggande borde kunna lämpa sig synes det, när tillämpningsområdet tidigare har varit under diskussion, inte ha anförts närmare exempel på brott som borde komma i fråga. I stället har allmänt förts fram synpunkten att en genomgång av specialstraffrätten lämpligen borde ske för omprövning av straffstadgandena

och straffskalorna från nu ifrågavarande processuella förenklingssynpunkter.

För att få fram vilka brottstyper som är av särskilt intresse i detta sammanhang har inom justitiedepartementet gjorts vissa undersökningar beträffande frekvensen av olika brott, om vilka man erfarenhetsmässigt vet att de förekommer vid domstolarna i stort antal och i regel föranleder endast böter fastän fängelse ingår i straffskalan. Resultatet har redovisats i det föregående (under 2.3. punkt II). Även om det material som har stått till buds vid undersökningen inte tillåter några mer preciserade slutsatser, har det visat sig att de brott som ur frekvenssynpunkt främst har intresse i detta sammanhang är följande:

snatteri,

egenmäktigt förfarande,

bedrägligt beteende,

våldsamt motstånd,

förseelse mot 80 § uppbördsförordningen,

förseelse mot 80 eller 81 § rusdrycksförsäljningsförordningen, när fråga ej är om grovt brott, samt

olovlig jakt och olaga jakt, när fråga ej är om grovt brott.

Brott av nu nämnd art torde utgöra en mycket väsentlig del av de mål som är erkända och synnerligen enkla att bedöma och som nu vid domstolarna föranleder endast böter. Det är därför framför allt beträffande dessa brott som man från praktiska synpunkter har anledning att överväga åtgärder som gör strafföreläggandeförfarandet tillämpligt. Därvid bör först behandlas om det bör komma i fråga att antingen jämka straffskalorna eller ändra gärningsbeskrivningarna så att brott av lindrigare svårhetsgrad bryts ut till särskilda brottstyper med endast böter i straffskalan.

Vad angår straffskalorna vill jag först påpeka, att man kan hysa vissa betänkligheter mot att från enbart eller huvudsakligen processuella förenklingssynpunkter ompröva dem. Bakom dem ligger i regel mångsidiga överväganden även om de inte alltid kan utläsas ur motiv. Exempelvis brukar det i princip eftersträvas att genom straffskalan ge ett uttryck för lagstiftarens värdering av brottets allmänna svårhetsgrad, och man kan i viss mån säga att straffskalan ger ett besked om samhällets inställning till olika typer av brott. Det är därvid fråga om överväganden av kriminalpolitisk och straffrättslig natur. I straffrättsligt hänseende kommer också in frågor om vilken preskriptionstid som bör gälla för brottet och vidare i vad mån straffskalan bör ha sådan höjd att villkorlig dom och skyddstillsyn skall kunna komma i fråga. Ytterligare kommer in i bilden frågan om återfalls-skärpning enligt 26 kap. 3 § BrB, såvitt gäller gärningar som straffbeläggs i BrB. I processuellt hänseende har man att ta hänsyn inte endast till förenklingssynpunkter utan också till frågan om straffet bör ha

sådan stränghet att processuella tvångsmedel kan komma i fråga, t. ex. husrannsakan enligt 28 kap. RB.

En omprövning av straffskalorna av processuella förenklingshänsyn skulle kunna leda till att sådana hänsyn tillmäts alltför stor vikt på bekostnad av andra. När det gäller just de gärningar som här främst är av intresse tillkommer ytterligare en omständighet. Samtliga berörda straffbestämmelser har nämligen varit under omprövning någon gång under de senaste 15 åren, dvs. efter det att riksdagen först rekommenderade översyn av straffbestämmelserna för vissa brott. Förarbetena visar att man vid de olika lagstiftningstillfällena inte har försummat att beakta de processrättsliga konsekvenserna av straffskalornas utformning. Andra synpunkter än önskemålen om processuella förenklingar har emellertid fått fälla utslaget. Det sagda motiverar, att man inte nu åter tar upp straffskalorna till omprövning från processuell synpunkt.

Utöver möjligheten att ändra bara själva straffskalan finns möjligheten att genom ändrade brottsbeskrivningar bryta ut brott av lindrigare svårhetsgrad till särskilda brottstyper med lindrigare straffskalor. Det bör emellertid inte komma i fråga att i detta sammanhang göra mer ingripande ändringar, eftersom de aktuella brottsbeskrivningarna ganska nyligen har varit under prövning. Och att finna ett eller flera nya rekvisit som inom något av de aktuella straffbudens nuvarande tillämpningsområden skulle skilja agnarna från vetet är en synnerligen svår uppgift. I stort sett torde återstå möjligheten att indela det straffbelagda förfarandet i olika svårhetsgrader. Men därvid möter komplikationen att beträffande flertalet av de berörda brotten redan gäller en sådan gradindelning. Att införa ytterligare graderingsnyanser beträffande dem synes inte tillrådligt. Det är egentligen bara beträffande förseelser mot 80 § uppbördsförordningen som en gradindelning skulle kunna komma i fråga. Eftersom man emellertid därmed inte skulle vinna den vidare rationalisering som bör eftersträvas, anser jag mig inte ha anledning att nu gå in på prövning av den frågan.

På grund av det anförda anser jag det inte vara en framkomlig väg att genom ändring i straffskalor eller brottsbeskrivningar försöka avgränsa någon väsentlig del av de många mål som nu, sakligt sett i onödan, belastar domstolarna.

Emellertid finns det anledning att erinra om att vi i lagstiftningen nyligen har mött ett i allt väsentligt parallellt problem, som löstes enligt andra linjer än de förut berörda. Det gällde då att i 20 kap. 7 § RB göra en tillfredsställande avgränsning av det område, inom vilket åklagare skall ha befogenhet att ej åtala för brott. Eftersom jag i det föregående (under 3.3.) har redogjort för vad som förekom i det sammanhanget, räcker det här med att i korthet återge den ståndpunkt som intogs då. Det fastslags, att det inte är någon framkomlig väg att i brottsbalken och inom specialstraffrätten genomgående utforma särskilda straffskalor för brott, som endast för-

skyller böter (prop. 1962: 10 C s. 152). Vidare betonades att sådana ringa fall, som bör kunna föranleda beslut att ej åtala för brott, kan förekomma inte bara när enbart böter ingår i straffskalan utan även när jämte böter är stadgat fängelse. För att undgå de slumpmässiga konsekvenserna av straffskalornas tekniska utformning men ändå få bestämmelsen tillämplig på de fall som borde falla därunder, uppställdes endast kravet, att det skall vara uppenbart att i händelse av lagföring annan påföljd än böter inte skulle ådömas. Under bestämmelsen inbegreps alltså även brott, vilkas straffskalar innehåller såväl böter som fängelse (prop. 1964: 10 s. 131—132).

Enligt min mening bör man beträffande strafföreläggandets tillämpningsområde kunna anlägga samma synsätt som vid 1964 års ändring av 20 kap. 7 § 1 RB. Man bör alltså fästa avgörande vikt vid vilket straff som bör följa på brottet i det särskilda fallet, inte på straffskalan såsom sådan. Garantier att det förenklade förfarandet kommer till användning bara för brott som verkligen lämpar sig för sådant förfarande får skapas på annat sätt än genom avgränsningar med straffskalornas hjälp. I fråga om tillämpningen av 20 kap. 7 § 1 RB har Kungl. Maj:t meddelat vissa föreskrifter för att säkerställa en lämplig tillämpning. Sådana föreskrifter är självfallet av särskilt värde i ett inledningsskede, när en ny ordning börjar tillämpas. Sålunda har föreskrivits att bara vissa särskilt kvalificerade åklagare får utnyttja vederbörande institut (21, 33 och 40 §§ åklagarinstruktionen). Vidare gäller att länsåklagare och överåklagare skall verka för en riktig och enhetlig tillämpning av bestämmelserna och att även RÅ skall ägna särskild uppmärksamhet åt tillämpningen (4, 19 och 29 §§ i samma instruktion). För strafföreläggande inom ett något vidgat tillämpningsområde kan ges föreskrifter av liknande innehåll. Redan nu gäller i fråga om tillsyn samma föreskrifter som nyss har nämnts. Det kan också meddelas bestämmelser som medför att endast tillräckligt kvalificerade åklagare handhar strafföreläggandefall av mer krävande art. Till den frågan återkommer jag i det följande.

Till den hittills gjorda jämförelsen mellan beslut att ej åtala för brott och att meddela strafföreläggande bör fogas den anmärkningen, att en skillnad föreligger i fråga om möjligheten att ändra åklagarens beslut. Beslut att ej åtala för brott hindrar inte att beslut om åtal meddelas senare, om det första beslutet befinnes felaktigt eller olämpligt. Om däremot strafföreläggande utfärdas och blir godkänt, kan ändring inte åstadkommas annat än när grund föreligger för besvär enligt 59 kap. eller för resning enligt 58 kap. RB. Denna skillnad anser jag dock inte kunna få sådan betydelse i praktiken att man av den anledningen kan vara förhindrad att nu göra i princip samma bedömning som vid 1964 års reform.

På grund av det anförda förordar jag, att det nu öppnas viss möjlighet att använda strafföreläggande även vid brott, för vilket stadgas böter eller fängelse i högst sex månader men vilket inte förskyller högre straff än så-

dant som kan utkrävas genom strafföreläggande. Man bör vid en sådan reform gå fram med viss försiktighet och hålla kontroll över vilka nya brottstyper som förs in under institutets användningsområde. Jag anser därför att man efter den modell som användes vid ordningsbotssystemets införande bör bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela förordnande om att strafföreläggande får användas vid vissa brott, i vilkas straffskalor ingår förutom böter fängelse i högst sex månader. Om erfarenheterna blir goda kan sedan kretsen av de i sådant förordnande angivna brotten vidgas eller, om erfarenheterna ger anledning därtill, inskränkas. Vid Kungl. Maj:ts urval av de brottstyper som i första hand bör komma i fråga bör beaktas om brottet till sin art är sådant att det är lämpligt för handläggning genom strafföreläggande. Vidare bör vid urvalet särskilt eftersträvas att få med brott som är av frekvent natur, så att en arbetslättnad av betydelse uppstår för domstolarna. De brott som jag förut har framhållit särskilt synes i första hand böra omfattas av förordnandet.

I anslutning till att strafföreläggandets tillämpningsområde vidgas på nu angivet sätt bör en viss höjning ske av det antal dagsböter som får åläggas genom strafföreläggande. Detta motiveras framför allt av att inom systemets ram kommer att rymmas även brott av något allvarligare art, typiskt sett, än vad som hittills har varit fallet. Jag anser att man utan betänkligheter bör kunna höja gränsen till 50 dagsböter och, när det gäller gemensamt straff för flera brott, 60 dagsböter.

Om vissa nya brott förs in under strafföreläggandets tillämpningsområde, kan det synas ligga nära till hands att efter mönster av 20 kap. 7 § 1 RB uppställa som villkor att det skall vara *uppenbart* att brottet (eller brotten) i det särskilda fallet inte förskyller högre straff än 50 dagsböter (resp. 60 dagsböter vid flera brott). Emellertid låter sig detta inte göra. Om en åklagare vid sin bedömning av straffmättningsfrågan stannar för att det lämpliga straffet för ett brott är just 50 dagsböter, kan det knappast hävdas att det är uppenbart att ett högre straff skulle vara alldeles uteslutet vid lagföring vid domstol eller hos annan åklagare. I straffmätningens natur ligger allt när man har stannat för visst straff det egentligen aldrig kan sägas att det är uppenbart att straffet inte skulle kunna sättas en aning högre — eller lägre. Gränsen för det nya tillämpningsområdet bör alltså för dagsbotsbelagt brott bestämmas genom att det anges att brottet får förskylla högst 50 dagsböter eller, jämte annat brott, högst 60 dagsböter som gemensamt straff. Beträffande straffmättningsfrågan vill jag vidare framhålla, att mål rörande sådana brott som avses här har förekommit i stort antal vid underrätterna. Åklagarna har alltså ledning för straffmätningen genom sin erfarenhet av de många underrättsavgörandena. Det kan påräknas att åklagarna anknyter till underrätternas straffmättningspraxis. I fråga om jaktbrott, för vilka nyligen har införts fängelse i straffskalan förutom böter, bör dock låga bötesstraff, som har utdömts före lagändringen, i regel inte anses vägledande.

Bestämmelser om vilka åklagare som skall få utfärda strafföreläggande för nu ifrågavarande brott kan meddelas av Kungl. Maj:t. Lämpligen synes bestämmelserna böra ges det innehållet att behörighet att utfärda sådant föreläggande tillkommer chefsåklagare och dessutom åklagare som förordnas därtill av RÅ. Villkor för sådant förordnande bör vara viss tids tjänstgöring, varvid bör krävas minst 5 år, tingsmeriteringstid inräknad. Beträffande kravet på sådan minsta tjänstgöringstid vill jag erinra om att tingsnotarier enligt domsagostadgan inte har behörighet att handlägga mål av nu ifrågavarande natur. Normalt får juristerna på domarbanan handlägga dessa mål först när de kommer ut i underrätterna som tingssekreterare eller fiskalskompetenta biträden. De har vid den tidpunkten i regel varit verksamma inom domstolsväsendet i omkring 5 år.

Som jag sade förut gäller redan nu att överordnade åklagare skall ha tillsyn över tillämpningen av bestämmelserna om strafföreläggande. Sådan tillsyn bör i särskilt stor omfattning bedrivas under inledningsskedet om tillämpningsområdet vidgas på det sätt som här har föreslagits. Bestämmelser härom kan meddelas av RÅ.

Om erfarenheterna av den här förordade reformen blir goda, kan det komma i fråga att vidga kretsen av brott som anges i Kungl. Maj:ts förordnande. Därvid är framför allt av intresse att få kännedom om vilka brottstyper som, utöver de förut nämnda, förekommer ofta i domstolsmål, vilka är erkända och inte innehåller skadeståndsyrkande. Det bör lämpligen ankomma på RÅ att genom rundfrågor till åklagarna försöka få fram material i sådant hänseende. Detta bör dock ske först sedan man har vunnit erfarenheter av de nu ifrågavarande ändringarna.

Godkännande av strafföreläggande av ombud eller genom betalning

Av min redogörelse i det föregående (2.3. punkt I) framgår att en stor mängd brottmål nu handläggs av domstol, trots att målen rör erkända brott som faller inom strafföreläggandets tillämpningsområde. Orsakerna till att strafföreläggande inte används i dessa fall är att det har visat sig att vissa kategorier misstänkta — särskilt vid vissa brottstyper såsom fylleri och (försök till) ringa varusmuggling — inte brukar godkänna och återställa strafförelägganden, om sådana utfärdas. Erfarenheterna har lett till att förhållanden i samband med förhör med sådan misstänkt eller när han i övrigt har personlig kontakt med denne, låter honom underteckna en fullmakt som medför behörighet för ombud att mottaga stämning och erkänna gärningen. Den rättegång som därefter i regel följer försiggår utan någon medverkan av den misstänkte själv och i starkt förenklad form. Antalet mål av denna typ uppgår till inemot 30 000 årligen.

Det torde utan närmare utveckling av skäl stå klart att åtgärder bör vidtas för att lyfta bort dessa mål från domstolarna. Beträffande det övervägande antalet, som gäller fylleri (omkring 25 000/år), kan detta åstad-

kommas genom att ordningsbotssystemet görs tillämpligt på sådana förseelser. Jag kommer att föreslå detta i närmast följande avsnitt. Samma resultat kan nås i fråga om en annan stor grupp mål, nämligen sådana som gäller ringa varusmuggling och försök till sådant brott (mellan 3 000 och 4 000 mål/år). Jag avser också att i det följande föreslå lagändringar som gör detta möjligt. Emellertid behövs innan åtgärden genomförs i praktiken en organisatorisk utredning om hur tullmål skall inordnas i ordningsbotssystemet. Sådan utredning har hittills inte inletts, därför att försöksverksamhetens utfall har avvaktats. Man måste därför räkna med att dessa mål ännu en tid kommer att behöva handläggas i annan ordning. Genom det nämnda fullmaktsförfarandet inför domstol handläggs också en hel del mindre mål som rör utläningar på tillfälligt besök i landet (jfr RÅ:s cirkulär C 34 punkt 4 b).

I de fall av angiven art, då ordningsbotssystemet inte kan tillämpas, skulle uppenbarligen en betydande förenkling kunna ske, om den fullmakt som utfärdas kunde gälla godkännande av strafföreläggande i stället för erkännande inför domstol. Emellertid anses enligt gällande rätt strafföreläggande inte kunna godkännas genom ombud. Grunden härtill är att strafföreläggandet i och med att det godkänns får samma verkan som en lagakraftvunnen dom. Det har ansetts, att det inte är godtagbart att en misstänkt överlåter på annan att binda den misstänkte vid ett straff, vars storlek han inte kan överblicka när fullmakten ges. Man har i sammanhanget gjort jämförelse med nöjdförklaring, som inte heller kan avges genom ombud.

Enligt min mening kan betänkligheterna mot att godtaga godkännande av strafföreläggande genom ombud vika, om det i lagstiftningen ställs upp tillräckligt stränga krav på vad fullmakten i sådant fall skall innehålla. En betryggande ordning för den misstänkte kan åstadkommas, om man kräver att det inte bara preciseras vilket brott den misstänkte vill erkänna utan också den högsta bötespåföljd — och i förekommande fall den särskilda rättsverkan — som han är villig att underkasta sig. Innehållet skulle sålunda i allt väsentligt vara detsamma som i ett kommande strafföreläggande.

Det kanske kan förefalla som om en sådan ordning skulle ställa alltför stora anspråk på den misstänkte genom att denne själv skulle behöva bedöma vilket straff som är skäligt för förseelsen. Man får emellertid inte bortse från de förhållanden under vilka fullmakter av denna art måste förutsättas komma till. Det blir — liksom när nu förekommande fullmakter utfärdas — i samband med personlig kontakt med polisman eller annan förhørsledare. Förhørsledaren, som enligt sakens natur är den som tar initiativ till fullmaktens tillkomst, kan ge vägledning beträffande fullmaktens utformning och det straff som är vanligt eller rimligt för den förseelse som är i fråga. Det bör erinras om att på det tillämpningsområde som kan bli

aktuellt för detta förfarande, främst de ringa varusmugglingsfallen, det förekommer en starkt schabloniserad straffmätning. Regelmässigt tillämpas i de ringa varusmugglingsfallen taxor som har fastställts av generaltullstyrelsen i samråd med RÅ.

Jag kan gärna medge, att det nu skisserade förfarandet inte är alldeles tillfredsställande. Samtidigt bör dock kraftigt betonas, att det utgör en klar förbättring i jämförelse med nuvarande ordning, som innebär att den misstänkte avstår från att öva något som helst inflytande över den påföljd som kan komma att åläggas honom.

Jag föreslår sålunda, att bestämmelser införs om att strafföreläggande skall kunna godkännas genom ombud, om fullmakt av förut angivet innehåll föreligger. Det bör understrykas att förfarandet måste förutsättas få mycket begränsad tillämpning, om ringa varusmuggling och försök till sådant brott sedermera förs in under ordningsbotssystemet.

Frågan vilka som bör anlitas som ombud anser jag inte vara en lagstiftningsfråga utan en praktisk fråga som får lösas på det lokala planet. Har man hittills kunnat finna godtagbara ombud för det stora antal mål där det förut beskrivna fullmaktsförfarandet i rättegångsmål har använts, torde detta kunna ske också med ett framtida fullmaktsförfarande av avsevärt mera begränsad räckvidd.

Ett samband föreligger mellan frågan om ombuds godkännande av strafföreläggande och frågan om sådant föreläggandes godkännande enbart genom betalning av det förelagda bötesbeloppet. F. n. kan strafföreläggande inte godkännas enbart genom betalning. Så är däremot fallet inom ordningsbotssystemet. Trafikmålskommittén föreslog, att samma ordning skulle gälla för strafföreläggande. I prop. 1966:100 uttalade jag dock att man, innan detta förslag prövades, borde avvakta erfarenheterna av den praktiska tillämpningen av denna form för godkännande vid ordningsföreläggande. Jag framhöll, att frågan hade samband också med det vidare spörsmålet, om strafföreläggande borde kunna godkännas av befullmäktigat ombud för den misstänkte.

Om godkännande genom ombud godtas vid strafföreläggande, såsom här har föreslagits, bör prövas om man vid strafföreläggande bör kunna acceptera även godkännande genom betalning.

Trafikmålskommitténs förslag att strafföreläggande skall kunna godkännas genom betalning fick vid remissbehandlingen ett övervägande positivt mottagande. För den enskilde torde det framstå som naturligt att kunna godkänna ett föreläggande enbart genom betalning. För det allmänna skulle en sådan reform medföra en viss förenkling och undvikande av onödigt merarbete i synnerhet om, som är avsett, kontroll och bokföring beträffande betalningar sker maskinellt. Också de erfarenheter som har gjorts i

fråga om godkännande genom betalning inom förfarandet med ordningsbot (redovisade under 4.4.) talar för att betalning bör kunna godtas som godkännande även vid strafföreläggande.

Jag föreslår därför, att möjlighet införs att godkänna strafföreläggande enbart genom betalning.

Enligt trafikmålskommitténs förslag skall godkännande av strafföreläggande genom betalning inte gälla i andra fall än dem där föreläggandet upptar bara bötespåföljd. Innehåller strafföreläggande också föreläggande om förverkande eller annan sådan särskild rättsverkan, bör enligt kommittéförslaget krävas skriftligt godkännande liksom hittills. Denna begränsning har allmänt godtagits under remissbehandlingen. För egen del anser jag det riktigt att inte tillskriva det faktiska handlandet — betalningen — en vidare innebörd än att det är ett uttryck för den misstänktes vilja att godkänna förelagt straff till det belopp som han betalar in. Det synes inte böra komma i fråga att man skulle anse betalning innefatta också ett godkännande av förverkande eller annan sådan särskild rättsverkan, som ligger vid sidan av det bötesstraff som den misstänkte visar sig vilja fullgöra. Jag biträder därför förslaget, att godkännande genom betalning skall få ske bara när strafföreläggande ej avser annat än böter.

Jag vill tillägga att avsikten är att ordningen med godkännande genom betalning inte skall tillämpas förrän arbetsrutinerna för strafföreläggandeförfarandet har anpassats för utnyttjande av ADB-teknik för den s. k. uppföljningen (jfr avsnitt 7).

Tillämpning av ordningsbotssystemet vid fylleri

Jag har i det föregående framhållit, att domstolarna f. n. handlägger omkring 25 000 erkända mål/år om fylleri och att det är uppenbart att åtgärder bör vidtas för att lyfta bort dessa mål från domstolarna. I första hand bör prövas, om det kan öppnas möjlighet att beivra dessa förseelser genom ordningsföreläggande.

När förslag i den riktningen lades fram av trafikmålskommittén, förekom bara enstaka invändningar av den innebörden att det på grund av fylleri-förseelsernas natur kunde vara olämpligt att beivra dem genom ordningsföreläggande. Det var två remissinstanser, som ansåg det föga tilltalande att godkännande kunde komma att ges av personer som var spritpåverkade eller i bakrus. Med anledning därav vill jag först framhålla, att det självfallet inte kommer i fråga att ordningsföreläggande skulle godkännas förrän i samband med att den misstänkte frigges efter omhändertagandet. Detta blir m. a. o. i det skede vari han, med den ordning som nu tillämpas på många håll, får tillfälle att utfärda den fullmakt varigenom han i realiteten skiljer sig från brottmålsförfarandet. Ytterligare vill jag betona, att det är en självklar grundsats att ordningsbot inte får föreläggas en misstänkt för god-

kännande, om det kan befaras att han inte inser innebörden av en sådan handling. Att en omhändertagen skulle vara i så dåligt skick, när han frigges, torde f. ö. inte förekomma. Den nu berörda invändningen anser jag därför inte vägande.

En annan invändning under remissbehandlingen gick ut på att en ny form för beivrande av fylleri inte bör införas nu när frågorna om fylleristrafrets eventuella avskaffande utreds inom fylleristrafutredningen. Emellertid får man räkna med att ganska avsevärd tid måste förflyta innan en sådan reform kan genomföras, särskilt med hänsyn till de organisatoriska åtgärder som måste föregå genomförandet. Enligt min mening bör det pågående utredningsarbetet inte föranleda att man avstår från att skyndsamt förenkla formen för beivrandet, om detta är möjligt.

Trafikmålskommittén föreslog ett underställningsförfarande. Ett sådant ansåg kommittén behövt för att man skulle få till stånd sådan särskild åtalsprövning som föreskrivs i 57 § nykterhetsvårdslagen. Underställning ansågs behövt också med tanke på att förverkande av spritdrycker ganska ofta kommer i fråga i fyllerifallen. Häremot framfördes invändningar under remissbehandlingen. I prop. 1966:100 ansåg jag invändningarna mot underställningsförfarandet så vägande att något förslag av den innebörden inte lades fram.

Frågan är då om man på annat sätt kan uppnå att prövning av sådan innebörd som avses i 57 § nykterhetsvårdslagen kommer till stånd. Som jag nämnde i prop. 1966:100 (s. 130) är kravet på sådan åtalsprövning visserligen inte bokstavligen tillämpligt på ordningsföreläggande, eftersom detta institut är formellt fristående från åtalsinstitutet. Emellertid ansågs sakliga skäl ändå tala för att förekomsten av bestämmelser om åtalsprövning beaktades vid bedömningen huruvida ordningsföreläggande bör utfärdas.

Det egentliga syftet med 57 § nykterhetsvårdslagen är att den som redan är föremål för nykterhetsvård inte därutöver skall belastas med straff för ett mindre allvarligt brott, vars verkställighet kanske kan komma att inverka menligt på vårdresultatet. Det centrala är alltså att den intagne vid behov skyddas mot straffverkställigheten. Att bestämmelsen utformats så, att inte ens åtal i förekommande fall skall äga rum, är främst en praktisk anordning. Ett åtal kan ju sägas inte tjäna något praktiskt ändamål i sådana fall, när lagstiftningens syfte är att straff inte skall verkställas.

Nu är emellertid vid ordningsföreläggande problemet det, att man när föreläggande utfärdas i regel inte vet om den misstänkte är intagen på sådant sätt som avses i 57 § nykterhetsvårdslagen. Jag anser att man av praktiska skäl väl kan acceptera att föreläggande ändå utfärdas. Det viktiga är att straffet inte verkställs, om det senare visar sig att förseelsen på grund av sådana omständigheter som avses i 57 § nykterhetsvårdslagen ej bort beivras. Detta kan åstadkommas genom att — om det visar sig att

den som har ålagts ordningsbot är intagen på sätt som avses i 57 § — åklagares prövning anställs i efterhand och får gå ut på en prövning om böterna skall uttagas eller ej. Jag vill erinra om att en motsvarande ordning redan gäller för vissa fall enligt 5 § bötesverkställighetslagen, i vilka fall det dock är domstol som har rätt att förordna att böter inte skall uttagas.

Med den här ifrågasatta ordningen blir det den olikheten jämfört med nu läget att den misstänkte blir att anse som sakfälld för brottet. Anteckning därom kommer alltså att inflyta i kontrollstyrelsens straffregister och i körkortsregister. Att så sker är ju emellertid ingalunda oberättigat. Detta är alltså inte något skäl mot sådan ändring som här har diskuterats.

På grund av det anförda föreslår jag, att det görs ett tillägg till 57 § nykterhetsvårdslagen, varigenom åklagare ges befogenhet att förordna att ordningsbot för fylleri eller för fylleri jämte annat brott inte skall uttagas, när omständigheterna är sådana som avses i paragrafen i dess nuvarande lydelse. En erinran om denna bestämmelse torde böra tas in i 4 § bötesverkställighetslagen.

Teoretiskt sett skulle man kunna hävda, att den nya bestämmelsen i nykterhetsvårdslagen borde gälla även när andra brott än fylleri har beivrats genom ordningsföreläggande. Det vore emellertid helt opraktiskt att tänka sig att man i samtliga ordningsbotsfall skulle undersöka i kontrollstyrelsens register om den misstänkte är intagen för nykterhetsvård. Det är också främst i fyllerifallen som det föreligger en beaktansvärd sannolikhet för att sådan intagning kan vara för handen. Jag vill nämna att, om en intagen ålagts ordningsbot för annan förseelse, det i ömmande fall finns möjlighet få befrielse från straffet enligt 5 § bötesverkställighetslagen.

Rent praktiskt kan ordningsföreläggandeförfarandet vid fylleri ordnas på det sättet, att polisen — om på lokalt eller centralt plan får bedömas senare — sänder ett exemplar av föreläggandet till kontrollstyrelsens straffregister med begäran om uppgift rörande eventuell inskrivning på vårdanstalt. Uppgiften lämnas av styrelsen genom anteckning på föreläggandet som återsänds till polisen. Är vederbörande intagen på sätt som anges i 57 §, åligger det polisen att vidarebefordra föreläggandet till åklagaren, som där efter har att pröva om böterna skall tas ut. Beslutas att detta ej skall ske och har böterna redan hunnit erläggas, skall de självfallet återbetalas omgående. Erforderliga bestämmelser om dessa praktiska frågor kan meddelas av Kungl. Maj:t.

En inskränkning bör gälla beträffande polismans rätt att utfärda ordningsföreläggande för fylleri. Enligt min mening kan det nämligen av flera skäl inte vara lämpligt att ansvarsfrågan avgörs genom ordningsföreläggande när ungdomar gör sig skyldiga till fylleri. Jag anser därför att sådant föreläggande inte bör utfärdas när den misstänkte är under 18 år. Den särreglering som fordras i detta hänseende kan ske genom bestämmelser av Kungl. Maj:t.

Vid fylleriförseelse inträffar det förhållandevis ofta att den misstänkte har sprit eller andra berusningsmedel, som tas i beslag och som i dom eller strafföreläggande skall förklaras förverkat. För att möjlighet till ordningsföreläggande vid fylleri inte skall bli en halvmesyr krävs således, att även förverkande skall kunna åläggas i föreläggandet. Enligt nu gällande bestämmelser om ordningsföreläggande är detta inte möjligt. En ändring i detta avseende bör därför övervägas. En vidgning av tillämpningsområdet för ordningsföreläggande kan vidare komma att omfatta andra förseelser än fylleri, där förverkande eller annan sådan särskild rättsverkan kan komma i fråga. I prop. 1966: 10 nämnde jag mål om ringa varusmuggling som exempel. Andra exempel är förseelse mot 16 § allmänna ordningsstadgan eller mot förordningen om skatt för hundar.

Eftersom förverkandefrågorna i fall av nu nämnd art regelmässigt är enkla att bedöma, anser jag att det inte behöver möta betänkligheter att anförtro åt polismännen att ta upp även sådana frågor vid ordningsbotsförfarandet. Jag förordar därför att lagreglerna om ordningsbotssystemet utformas så, att detta blir möjligt. Lagregleringen i ämnet kan lämpligen utformas på samma sätt som redan gäller för strafföreläggandets del (jfr prop. 1964: 10 s. 151).

Emellertid är det angeläget, att ganska snäva gränser gäller i fråga om polismans befogenhet att ta upp frågor om förverkande och annan sådan särskild rättsverkan. Bestämmelser härom kan meddelas av Kungl. Maj:t. För att ge en bild av hur begränsningen enligt min mening bör gestaltas vill jag anföra följande. Det bör ges föreskrifter om dels vid vilka brott fråga om förverkande får tas upp, dels en värdegräns, som säkerställer att mera dyrbar egendom ej kan förklaras förverkad i denna ordning. Sålunda bör övervägas, att i fråga om fylleri och förseelse mot 16 § allmänna ordningsstadgan sätta gränsen vid högst 100 kronors värde. Vid ringa varusmuggling och försök därtill kan möjligen komma att behövas en något högre gräns för att en framtida användning av ordningsbotssystemet på detta område skall bli av verkligt praktiskt värde. Den frågan blir dock beroende av i vad mån personal med tillräckliga kvalifikationer kommer att stå till förfogande för handläggningen. Detta får övervägas i senare sammanhang.

I det föregående har jag föreslagit, att godkännande genom betalning skall kunna förekomma vid strafföreläggande men endast när föreläggandet avser bara böter och alltså ej gäller förverkande eller annan sådan särskild rättsverkan. Bestämmelserna om godkännande av ordningsföreläggande genom betalning bör ges samma innebörd.

Handläggningstekniskt är det önskvärt att, när förverkande är i fråga, ordningsbotsförfarandet slutförs genom skriftligt godkännande vid det tillfälle då polisman har direkt kontakt med den misstänkte. Därmed undviks risken att den misstänkte annars i ett senare skede betalar ordningsboten utan att sända in skriftligt godkännande. Detta kan tillgodoses ge-

nom anvisningar av rikspolisstyrelsen. Vid utfärdandet av sådana anvisningar torde också böra övervägas, om det inte i fyllerifallen allmänt bör gälla som handläggningssnorm, att ordningsbotsförfarande används bara när det kan slutföras omedelbart. Erfarenheterna från strafföreläggandets tillämpning tyder ju på att det ofta är meningslöst att tillstålla den miss-tänkte föreläggande för senare ställningstagande till frågan om godkännande.

De här föreslagna ändringarna föranleder vissa jämkningar i lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Jag behandlar dessa i specialmotiveringen.

Ordningsbotssystemets tillämpningsområde i övrigt

F. n. bestämmer Kungl. Maj:t genom förordnande enligt 1 § OL vilka förseelsetyper inom penningbotsområdet som får beivras genom ordningsföreläggande. Förordnandet har meddelats i 1 § ordningsbotskungörelsen och avser ett antal trafikförseelser av mera frekvent natur.

Av vad jag tidigare har anfört (under 6.2.) framgår, att remissinstanserna under förarbetena till OL var positiva till att ordningsbotssystemet används även på andra förseelser än trafikförseelser. Detta är även min uppfattning. De goda erfarenheterna av systemet och de arbetsbesparingar det har visat sig medföra motiverar också att det används i vidsträckt omfattning.

Att tillämpningsområdet hittills har begränsats till ett ganska måttligt antal förseelsetyper har varit motiverat av att försöksverksamheten inte borde bedrivas i alltför stor skala. Ett ytterligare skäl har varit att för stora krav inte skulle ställas på dem som skulle ha hand om förfarandet i inledningsskedet och att utbildningen i början kunde bli enklare. Det sist anförda skälet torde ännu en tid ha giltighet, eftersom ordningsbotssystemet den 1 juli 1968 skall införas även i polisdistrikt, där det hittills ej har varit tillämpligt. Det torde därför vara en fördel, om tillämpningsområdet är tämligen begränsat ännu under något halvår efter nämnda dag. Det kan dock vara lämpligt med viss vidgning redan tidigare, så att fylleri och därmed förenade förseelser mot 16 kap. 16 § BrB (förargelseväckande beteende) liksom förseelserna mot 16 § allmänna ordningsstadgan går in under systemet. Tidpunkten för en sådan vidgning blir dock beroende av när erforderliga organisatoriska förberedelser — blankettryckning, omprogrammering av dataanläggningen m. m. — har hunnit genomföras.

På längre sikt bör emellertid tillämpningsområdet kunna vidgas avsevärt. Bedömningen vilka förseelser som bör föras in under systemet kan inte anses vara av den principiella natur att den behöver förbehållas Kungl. Maj:t. När det skall fastställas vilka ytterligare förseelsetyper som bör komma i fråga blir det huvudsakligen fråga om rent praktiska övervägan-

den. Jag anser, att det kan anförtros åt RÅ att bestämma detta i samråd med rikspolisstyrelsen. Det är tillräckligt att Kungl. Maj:t bemyndigas att föreskriva begränsningar för användningen. Sådana begränsningar bör främst komma i fråga, när det gäller att ange övre gränsen för ordningsbetsbeloppets storlek och för värdet av egendom som får förklaras förverkad. Vidare bör anges i vad mån andra särskilda rättsverkningar än förverkande skall kunna tas upp. Vad som väl främst kan komma i fråga längre fram är åläggande att utge dubbel hundskatt på grund av underlåten anmälningskyldighet beträffande innehav av hund. Exempel på andra begränsningar av åsyftad art är att, som redan har nämnts, det bör föreskrivas, att fråga om förverkande inte får tas upp annat än vid vissa angivna brott och att ordningsföreläggande för fylleri inte får förekomma beträffande den som ej har fyllt 18 år.

På grund av det anförda föreslår jag, att lagbestämmelserna om ordningsbotssystemet ges det innehållet att systemet blir tillämpligt beträffande brott, för vilket inte stadgas annat straff än böter omedelbart i penningar och ej heller normerade böter och *för vilket ordningsbot har fastställts*. Dessutom bör föreskrivas, att RÅ:s urval av de brott för vilka ordningsbot skall bestämmas skall ske i samråd med rikspolisstyrelsen. Kungl. Maj:t bör förbehållas att meddela föreskrifter om det högsta belopp, till vilket ordningsbot får bestämmas, och om andra begränsningar för användningen av föreläggande av ordningsbot.

RÅ:s beslut torde för att få önskvärd spridning och för att bli lättillgängligt böra tas in i SFS. Jag återkommer i specialmotiveringen till vissa frågor som gäller dessa beslut.

Rikspolisstyrelsen har föreslagit, att för vissa förseelser, som nu är belagda med dagsböter, straffet ändras så, att endast penningböter följer och ordningsbetsförfarande därmed blir möjligt att tillämpa på förseelserna. Dessa förslag kommer att prövas senare. Styrelsen föreslår dessutom, att det sker en systematisk genomgång av specialstraffrätten för att få fram ytterligare förseelser som är lämpliga att ta med i ordningsbotssystemet. Jag anser det inte behövt att anordna särskild utredning för detta. Ändamålet kan tillgodoses genom att rikspolisstyrelsen och RÅ gör rundfrågor för att få uppslag beträffande brott som det är lämpligt att föra in under ordningsbotssystemet. Uppkommer därvid fråga om sådana brott som nu är belagda med dagsböter men som lämpar sig för ordningsföreläggande, kan framställning om ändring i straffskalan göras till Kungl. Maj:t för prövning i vederbörlig ordning.

Övriga frågor

Som jag har nämnt i det föregående (under 7.) var det under remissbehandlingen av trafikmålskommitténs förslag många olika meningar om hur bestämmelserna om ordningsbotsförfarandet systematiskt skulle inordnas i lagstiftningen. Eftersom förfarandet i sin slutliga utformning nära anknyter till strafföreläggandeförfarandet och egentligen inte är annat än en specialform av strafföreläggande, är det enligt min mening naturligt att bestämmelserna om ordningsbot arbetas in i 48 kap. RB. Då försöksverksamheten nu är i slutskedet, får tiden anses mogen att pröva denna fråga. Jag föreslår alltså att den systematiska frågan löses på det sätt jag nu har angivit.

När bestämmelserna om de båda instituten nu arbetas samman, bör samtidigt bestämmelserna om strafföreläggande utformas så, att de anpassas för arbetsrutiner vid vilka ADB-teknik kan utnyttjas. Hur dessa rutiner i stort kan tänkas gestaltade har jag redogjort för i det föregående. De jämkningar i bestämmelserna som behövs behandlar jag i specialmotiveringen. Även en mindre jämkning i parkeringsbotslagen behandlas där.

I specialmotiveringen tar jag också upp några lagändringar som inte har omedelbart samband med de hittills behandlade frågorna. Jag hänvisar till vad som anförs under 5 kap. 6 och 8 §§ RB, 36 kap. 12 § RB och 9 § bötesverkställighetslagen.

Departementschefens specialmotivering

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen* följande rörande de särskilda bestämmelserna.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

5 KAP.

6 och 8 §§.

Med anledning av en skrivelse från Hörselrämjandets riksförbund till justitiedepartementet kommer att ske viss översyn av gällande administrativa bestämmelser om anlitande av tolk för den som är döv eller stum. I samband därmed bör tas upp fråga om en terminologisk jämkning i 5 kap. RB.

Enligt 6 § tredje stycket får tolk anlitas att biträda rätten, när den som skall höras är döv eller stum. Enligt femte stycket samma paragraf ankommer det på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om anlitande av tolk i sådant fall. I 8 § sägs att ersättning till tolk för den som är döv eller stum

utgår enligt särskilda bestämmelser. I kungörelsen den 10 juli 1947 (nr 645) om tolk för döva och stumma har meddelats bestämmelser om anlitande av och ersättning till sådan tolk.

De regler som jag nu har nämnt bör kunna tillämpas, förutom när den som skall höras helt saknar hörsel eller talförmåga, även när denne har ett mindre svårt lyte men ändå på grund av hörsel- eller talrubbing inte kan höras utan tolk. Reglerna torde i praxis tolkas på detta sätt. Orden »döv eller stum» leder emellertid tanken närmast till den som helt saknar hörsel eller talförmåga. Uttrycket »allvarligt hörsel- eller talskadad» torde bättre täcka de åsyftade kategorierna. 6 och 8 §§ i förslaget har avfattats i enlighet härmed.

7 KAP.

9 §.

I detta kapitel 6 § föreskrivs f. n. följande.

Föreligger för allmän åklagare beträffande visst brott omständighet, som skulle utgöra jäv mot domare, må han ej taga befattning med förundersökning eller åtal för brottet. Jäv må ej grundas å åtgärd, som åklagaren vidtagit å tjänstens vägnar, eller gärning, som förövats mot honom i eller för hans tjänst.

Ehuru åklagare är jävig, äge han vidtaga åtgärd, som ej utan fara kan uppskjutas.

Fråga om jäv mot åklagare prövas av hans närmaste förman; jäv mot riksåklagaren prövas av honom.

Enligt 9 § andra stycket skall vad som i 6 § är föreskrivet om åklagare äga motsvarande tillämpning beträffande polismyndighet. I lagen den 29 maj 1964 (nr 317) om vad som avses med polismyndighet och därtill anslutande bestämmelser regleras vem som fullgör på polismyndighet ankommande uppgifter. Huvudregeln är att med polismyndighet avses polischefen i orten. Enligt 7 kap. 9 § RB avses i balken med polismyndighet också läns-polischefen.

I lagstiftningen finns inte några allmänna jävsbestämmelser för polisman som inte är polismyndighet. Frågan härom torde få övervägas vid framtida lagstiftning om förvaltningsförfarandet. Frågan om jäv beträffande polisman som ombesörjer handläggning enligt RB torde emellertid böra lösas genom bestämmelse i RB. Sådan bestämmelse har därför tagits in i förevarande paragraf. Bestämmelsen innebär, att vad som gäller beträffande polismyndighet skall gälla också beträffande polisman som har att vidta åtgärd eller meddela beslut enligt RB. Beträffande denne skall dock fråga om jäv alltid prövas av polismyndighet, oavsett om denna är polismannens »närmaste förman» (jfr 6 § tredje stycket).

36 KAP.

12 §.

Innan vittne avger sin berättelse skall han enligt 36 kap. 11 § med handen på bibeln avlägga ed av den lydelse som anges i paragrafen. Om vittnet säger sig på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hysa betänklighet mot att avlägga vittnesed, kan rätten enligt 12 § första stycket, om betänkligheten kan antagas vara allvarligt grundad, medge vittnet att i stället avge vittnesförsäkran, vars lydelse återfinns i paragrafen. Vidare kan vittne enligt 12 § tredje stycket få avlägga vittnesförsäkran, om båda parterna samtycker och rätten finner det kunna tillåtas. Den som lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen döms för mened, oavsett om vittnesmålet har lämnats under ed eller försäkran.

Genom *riksdagens skrivelse 1966: 130* har väckts fråga om ändring av 12 §. Riksdagsärendet föranleddes av motionerna 1966: I: 562 och 1966: II: 695. I dessa hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till lagändring, varigenom edgång ersätts med försäkran.

I ILU 1966: 20, som bifölls av riksdagen, fann sig utskottet inte kunna tillstyrka så långt gående ändring. Som nu gäller måste dock enligt utskottet finnas möjlighet att byta ut ed mot försäkran, om vittnet på grund av sin övertygelse hyser betänklighet mot att avlägga ed. Utskottet framhöll, att gällande bestämmelse härom synes kunna medföra onödigt meningsutbyte mellan rätten och vittnet samt anförde vidare bl. a. följande.

Skyldigheten för vittnet att närmare motivera sin önskan kan leda till att vittnet underlåter att utnyttja möjligheten att få avlägga försäkran. Det kan ej bortses från att ett vittne kan finna det obehagligt eller svårt att klargöra anledningen till sina betänkligheter. Enligt utskottets mening bör därför ändring ske beträffande villkoren för utbyte av ed. Stadgandet i 36 kap. 12 § rättegångsbalken torde böra utformas så att vittne som på grund av sin övertygelse säger sig hysa betänklighet mot att avlägga vittnesed skall utan annan motivering få utbyta eden mot försäkran på heder och samvete. I samband med en sådan lagändring lär möjligheten att med parternas och rättens samtycke få avlägga försäkran i stället för ed kunna utgå.

Enligt min mening bör den av riksdagen väckta frågan nu prövas.

Som riksdagen har anført ger gällande bestämmelser om eds utbytande mot försäkran ett visst utrymme för onödigt meningsutbyte mellan rätten och vittnet. Eftersom en ändring i detta hänseende är önskvärd, har paragrafen i förslaget avfattats så att det klart framgår att rätten utan vidare undersökning skall godta vittnets ståndpunkt, att han på grund av sin åskådning i religiöst hänseende inte vill avlägga ed. Det använda uttryckssättet bör anses omfatta även den situationen att vittnet på grund av negativ inställning till religionen inte vill avlägga ed (jfr Gärde m. fl. Nya RB s. 504—505).

Med anledning av denna ändring bör paragrafens tredje stycke utgå.

48 KAP.

Rubriken

Som jag redan har sagt i den allmänna motiveringen är det lämpligt att i 48 kap. föra samman bestämmelserna om strafföreläggande och om föreläggande av ordningsbot. Kapitlet har omarbetats i enlighet härmed. Bestämmelserna har därvid disponerats i tre huvudavdelningar. Den första, som har fått rubriken Allmänna bestämmelser, innehåller en bestämmelse om att fråga om ansvar för brott får tas upp genom de institut som här är i fråga (1 §) och vidare bestämmelser om institutens närmare innebörd (2 §) samt slutligen en allmän processuell bestämmelse om s. k. lis pendens och rättskraft (3 §). I nästa avdelning av kapitlet (4—12 §§) har sammanförts de närmare bestämmelserna om strafföreläggande. I den tredje huvudavdelningen finns motsvarande bestämmelser beträffande föreläggande av ordningsbot (13—20 §§).

Allmänna bestämmelser

1 §.

Det har ansetts lämpligt att inleda kapitlet med en bestämmelse som anger att fråga om ansvar för brott, som hör under allmänt åtal, under de villkor som föreskrivs i kapitlet får upptagas av åklagare genom strafföreläggande och av polisman genom föreläggande av ordningsbot (jfr 2 § första stycket OL). För att klargöra hur de berörda instituten förhåller sig till åtal har vidare angivits, att förelägganden av nämnd art träder i stället för åtal. Därvid gäller dock den begränsningen att instituten ersätter åtal endast i de fall då lis pendens föreligger och sedan föreläggandet har godkänts och därmed fått verkan av lagakraftvunnen dom.

I paragrafens andra stycke har tagits in en bestämmelse om att närmare föreskrifter för tillämpningen av kapitlet meddelas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Denna bestämmelse motsvarar den som nu finns i 11 § OL.

2 §.

I paragrafens första stycke beskrivs innebörden av de institut som här är i fråga. I nära anslutning till vad som nu gäller enligt 2 § första stycket andra punkten OL anges sålunda, att föreläggande enligt kapitlet innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff. Det anges vidare att detta vid strafföreläggande fastställs efter vad åklagaren anser brottet förskylla (jfr 48 kap. 1 § RB) och att det vid föreläggande av ordningsbot fastställs efter vad som har bestämts enligt 14 §.

I paragrafens andra stycke föreskrivs att om brott är förenat med egen-

doms förverkande eller annan sådan särskild rättsverkan, denna också skall föreläggas den misstänkte till godkännande. Föreskriften överensstämmer med vad som nu gäller enligt 48 kap. 1 § första stycket tredje punkten RB. För ordningsföreläggandeinstitutet är däremot denna föreskrift en nyhet. Som jag redan har framhållit i det föregående är avsikten att förverkande skall komma i fråga endast i mycket begränsad omfattning inom ramen för ordningsbotssystemet. Föreskrifter härom torde böra meddelas av Kungl. Maj:t.

3 §.

I paragrafens första stycke anges att när föreläggande enligt kapitlet har utfärdats till godkännande inom viss tid, fråga om ansvar för brottet ej får tas upp på nytt förrän denna tid utgått. Bestämmelsen ansluter till vad som nu gäller enligt 8 § första stycket OL (jfr även 45 kap. 1 § tredje stycket RB). För strafföreläggande finns f. n. inte någon uttrycklig lispendensregel av nu angiven art. Att denna grundsats dock gäller även vid strafföreläggande framgår indirekt av 48 kap. 3 § andra stycket RB. Av denna bestämmelse följer att åtal kommer i fråga först sedan fristen för godkännande har gått ut utan att föreläggandet har återställts, försett med godkännande. Grundsatsen kan sägas komma till synes också i 1 § i samma kapitel i och med att där anges att när strafföreläggande utfärdas detta sker i stället för att åtal väcks.

I paragrafens andra stycke anges att om föreläggande har godkänts det gäller som dom vilken har vunnit laga kraft. Bestämmelsen överensstämmer med 9 § OL och i sak också med 48 kap. 4 § RB.

Om strafföreläggande

4 §.

I paragrafen regleras strafföreläggandets tillämpningsområde. Detta omfattar brott, för vilket ej stadgas svårare straff än böter och ej heller normerade böter och vilket, om dagsböter stadgas, befinnes förskylla högst 50 dagsböter eller, jämte annat brott, högst 60 dagsböter som gemensamt straff. I sak innebär det ingen skillnad jämfört med vad som nu gäller enligt 48 kap. 1 § RB, frånsatt den förut berörda höjningen av gränsen för högsta dagsbotsstraff.

I paragrafens andra stycke har tagits in den förut behandlade bestämmelsen om att Kungl. Maj:t kan förordna att bestämmelserna om strafföreläggande får tillämpas även beträffande brott, för vilket stadgas böter eller fängelse i högst sex månader men vilket i övrigt är sådant som anges i första stycket. Som har nämnts i den allmänna motiveringen är avsikten att Kungl. Maj:t skall meddela förordnande beträffande vissa angivna brott.

Jag vill erinra om att, när dagsbotsbelagt brott och penningbotsbelagt

brott föreligger till bedömning samtidigt, det gemensamma straffet skall vara dagsböter (25 kap. 5 § BrB).

Avsikten är, som jag redan har framhållit, att det i samband med förordnande enligt andra stycket skall meddelas föreskrifter om vilka åklagare som skall ha behörighet att utfärda strafföreläggande för brott som avses i paragrafens andra stycke.

5 §.

I paragrafen har tagits upp vissa förhållanden, som medför att strafföreläggande inte får utfärdas.

Sålunda anges till en början att strafföreläggande inte får utfärdas, om förutsättningar för allmänt åtal inte föreligger. F. n. anges inledningsvis i 48 kap. 1 § RB, nämligen att åklagare får utfärda strafföreläggande under förutsättning att allmänt åtal skall äga rum för brottet. Strafföreläggandet får alltså enligt gällande rätt användas endast när åklagaren annars haft att väcka åtal för brottet enligt de regler som gäller för åtalsplikten, dvs. när åklagaren finner sig ha tillräckliga skäl för åtal. Med den formulering som har valts i den föreslagna lagtexten åsyftas inte någon skillnad i förhållande till gällande rätt. Däri ligger vidare att om särskilt villkor är föreskrivet för åtal detta måste vara uppfyllt innan strafföreläggande får utfärdas. Om särskild åtalsprövning är föreskriven, skall sådan föregå utfärdandet av strafföreläggandet.

I paragrafen har vidare reglerats förfarandet vid sammanträffande av brott. Enligt nuvarande 48 kap. 1 § första stycket sista punkten RB gäller, att när fråga är om flera brott strafföreläggande ej får utfärdas, om det inte sker gemensamt för alla brotten. Att gemensamt straff skall åläggas följer av 1 kap. 6 § BrB.

För att den nämnda bestämmelsen i RB skall kunna tillämpas i praktiken, anser sig åklagarna skyldiga att före utfärdande av strafföreläggande undersöka i åklagarmyndighetens register om den misstänkte också är misstänkt för annat brott. På en del håll begränsas undersökningarna till register över bötesmål, medan på andra håll även register över svårare brott undersöks.

Enligt ett uttalande av JO skall vid prövning om gemensamt strafföreläggande får och skall utfärdas, hänsyn tas till brott som är *kända för åklagarmyndigheten*, när det är aktuellt att utfärda föreläggande (JO:s ämbetsberättelse 1967 s. 152). Enligt ett rättsfall (SvJT 1960 rf. s. 49) behöver hänsyn inte tas till andra brott än dem som åklagaren har till *prövning*, när strafföreläggande skall utfärdas.

Den föreslagna bestämmelsen i detta ämne har givits den innebörden att strafföreläggande inte får utfärdas, om däri ej tas upp alla brott av den misstänkte, vilka enligt åklagarens vetskap föreligger till bedömning. Förslaget skiljer sig alltså från vad som nu anses gälla genom att av lagregeln framgår, att hänsyn behöver tas bara till de brott som är kända för den handläggande åklagaren själv. Anledningen härtill är att det är ett intres-

se att de handläggande inte skall belastas med alltför mycket arbete med undersökningar i register av olika slag för att få klarhet i om samma person är misstänkt också för andra brott. Sådana undersökningar torde böra begränsas till fall där mera kännbar påföljd är i fråga. I vad mån undersökning skall göras för att utröna förekomsten av ytterligare brott är ett ämne som kan regleras genom bestämmelser av Kungl. Maj:t.

Jag vill i detta sammanhang understryka att de summariska handläggningsformer som här är i fråga inte bör belastas med sådana handläggningsmoment som gör dem tungarbetade. Man torde utan större betänkligheter kunna acceptera att det någon gång kan hända att en person kan komma att åläggas straff vid skilda tillfällen och genom skilda förfaranden, trots att det i och för sig varit teoretiskt tänkbart att en gemensam prövning av brottsligheten skulle ha kunnat komma till stånd. Det kan nämnas, att ett framtida ADB-system i och för sig erbjuder möjligheter att praktiskt taget fullkomligt gardera sig mot sådana enstaka fall. Från dataregistret skulle kunna lämnas upplysning till åklagaren huruvida den misstänkte är utsatt för misstanke om brott t. o. m. såvitt gäller alla åklagardistrikt i landet. Men priset härför blir att det i strafföreläggandeärendena årligen skulle lämnas kanske en kvarts miljon frågor till och lika många svar från den centrala dataanläggningen. Detta skulle göra förfarandet alltför omständligt och bör därför enligt min mening inte övervägas.

I bestämmelsen anges vidare, att strafföreläggande inte får utfärdas om målsägande förklarar, att han ämnar föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, eller om målsägande begärt, att åtal skall väckas. Föreskriften överensstämmer med vad som nu gäller enligt 48 kap. 1 § andra stycket RB.

Ytterligare föreskrivs att strafföreläggande inte får utfärdas om brottet bör föranleda ämbetsstraff. Detta gäller redan f. n., fastän särskild föreskrift därom inte har meddelats i RB (jfr RÅ:s cirkulär nr 59). Eftersom en liknande föreskrift f. n. gäller beträffande ordningsföreläggande (3 § första stycket andra punkten OL) och sistnämnda föreskrift bör gälla även enligt den nya lagstiftningen, har det ansetts lämpligt att även beträffande strafföreläggande ha en uttrycklig regel i ämnet. Om överensstämmelse mellan reglerna för de båda instituten inte gällde i detta avseende, skulle det möjligen kunna ge anledning till missförstånd. Slutligen har i paragrafen tagits in en erinran om att särskilda bestämmelser gäller i fråga om villkor för användning av strafföreläggande i militärt brottmål (se 84 § andra stycket militära rättegångslagen).

6 §.

I bestämmelsen anges att strafföreläggande skall avfattas skriftligen och undertecknas av åklagaren. Vidare anges vilka uppgifter föreläggandet skall innehålla. Bestämmelsen överensstämmer i sak med vad som nu gäller enligt 48 kap. 2 § RB. Ordalagen har jämkats något för att uppnå överens-

stämmelse med vad som gäller beträffande ordningsföreläggande. Föreskriften att det eller de lagrum som är tillämpliga skall anges i föreläggandet har tagits upp under en särskild punkt i paragrafen för att underlätta den hänvisning till bestämmelsen som görs i 17 § i förslaget.

7 §.

F. n. gäller enligt 48 kap. 3 § andra stycket RB att, om föreläggande ej godkänns omedelbart, det för den misstänkte skall tillkännages att han inom viss av åklagaren utsatt tid, högst två veckor från delgivningsdagen, har att till åklagaren återställa föreläggandet, försett med godkännande vid påföljd att åtal eljest kan äga rum. Den här föreslagna bestämmelsen innehåller i stort sett samma reglering i sak. Avfattningen har dock gjorts något annorlunda, delvis med beaktande av vad som gäller också för ordningsföreläggande.

De uppgifter som, utöver vad som följer av 6 § i förslaget, bör bringas till den misstänktes kännedom får aktualitet endast i det fallet att den misstänkte i senare sammanhang än vid utfärdandet av föreläggandet skall ta ställning till frågan om godkännande av föreläggandet. Detta är vid straffföreläggande det ojämförligt vanligaste fallet.

De uppgifter som den misstänkte i sådant fall skall ha del av är till att börja med uppgift om den myndighet till vilken skriftligt godkännande av föreläggande skall sändas. F. n. anges i lagtexterna beträffande både straffföreläggande och ordningsföreläggande att det godkända föreläggandet skall »återställas» försett med godkännande. Redan nu är detta uttryck oegentligt beträffande ordningsföreläggande, eftersom detta när det har godkänts senare än vid utfärdandet inte återställs till polismannen eller polismyndigheten utan sänds till rikspolisstyrelsen. Även beträffande straffföreläggande har man att i framtiden räkna med att detta inte skall återställas till den som har utfärdat det, dvs. åklagaren, utan sändas till ett centralt organ. Vem som skall mottaga godkännande regleras med stöd av 9 och 11 §§ i förslaget. I den föreslagna 7 § har föreskrivits, att den misstänkte skall få upplysning om sättet för godkännande. Däri ligger att upplysningen skall avse både den myndighet som mottar godkännande och de åtgärder som ankommer på den misstänkte.

Ytterligare skall den misstänkte få upplysning om den tid inom vilken godkännande skall ske. Det föreligger inte något behov av att i lagtexten ange längden av denna tid. Det gäller här en handläggningsfråga som kan överlämnas till de tillämpande att bedöma.

Den misstänkte skall slutligen ha upplysning om att åtal kan äga rum, om godkännande inte sker inom förelagd tid. Detta gäller även f. n. Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten vid att, som jag kommer att beröra närmare under 9 §, reglerna om skriftligt godkännande förändras något enligt förslaget. Medan f. n. godkännandet anses ske den dag den miss-

tänkte skriver under och daterar det, innebär förslaget att godkännande skall anses föreligga först den dag då föreläggandet i godkänt skick kommer vederbörande myndighet till handa. Jag vill i detta sammanhang erinra om att detta spörsmål var föremål för lagrådets uppmärksamhet vid 1966 års reformer (prop. 1966:100 s. 156). Även med den nya utformning av godkännandebestämmelserna som här har valts synes lagrådets synpunkter bli tillgodosedda.

För strafföreläggandets del gäller f. n. att tillkännagivandet av sådana uppgifter som nu har berörts i och för sig inte behöver ske på visst sätt. Formellt är det ingenting som hindrar, att tillkännagivandet sker muntligen i samband med delgivning. I praktiken har tillkännagivandet dock skett genom tryck på den blankett som används för strafföreläggande. Beträffande ordningsföreläggande gäller däremot enligt 6 § andra stycket andra punkten OL att anteckning om de nu berörda uppgifterna ovillkorligen skall finnas på själva föreläggandet.

Enligt den föreslagna bestämmelsen skall de berörda upplysningarna finnas i själva föreläggandet eller ges den misstänkte på annat sätt. Med nuvarande handläggningsrutiner torde anledning saknas att lämna berörda uppgifter på annat sätt än genom anteckning på själva föreläggandet. Att ändringen dock bör vidtas sammanhänger med pågående förberedelser för att använda ADB-teknik vid arbetsrutinerna även inom strafföreläggandets ram. Med tanke på hur dessa rutiner kommer att utformas (jfr under avsnitt 7) bör lagstiftningen anpassas så, att det blir möjligt att låta det av åklagaren utformade och undertecknade originalföreläggandet utgöra underlag för ett på mekanisk väg framställt expeditionsexemplar av föreläggandet (det skriftliga besked som berörs i 8 § andra stycket). Med en sådan rutin blir det onödigt att belasta den handling, som åklagaren utfärdar, med närmare uppgifter i de hänseenden som anges i 7 § i förslaget. Det är tillräckligt om dessa uppgifter kommer till i det exemplar som expedieras till den misstänkte. Tiden för godkännande torde komma att fastställas schablonmässigt i en sådan rutin.

Att ett sådant besked som är avsett att tillställas den misstänkte är en maskinell produkt utan underskrift av åklagaren synes inte behöva väcka betänkligheter. Självfallet måste databehandlingen tekniskt ordnas så, att betryggande garantier finns för korrektheten i sådant besked.

8 §.

Enligt paragrafens första stycke skall strafföreläggande lämnas eller sändas till den misstänkte. Detta överensstämmer med gällande ordning. Enligt 48 kap. 3 § RB gäller nu dessutom att strafföreläggande, som ej godkänns omedelbart, skall delges den misstänkte på det sätt som föreskrivs om stämning i brottmål. Något behov av att i lag ha en sådan regel föreligger emellertid inte. Om formlig delgivning av ett föreläggande bör ske

eller inte, är en praktisk fråga som kan bedömas av de tillämpande myndigheterna. Att delgivning bör ske när praktiska skäl talar härför kan närmare regleras i bestämmelser som utfärdas av Kungl. Maj:t.

Enligt den föreslagna paragrafens andra stycke skall i stället för föreläggandet ett skriftligt besked, som återger föreläggandets innehåll och innehåller erforderliga upplysningar i övrigt, kunna lämnas eller sändas till den misstänkte. Förutsättningen härför är att Kungl. Maj:t meddelar särskilt förordnande därom. Bakgrunden till denna bestämmelse är de nya arbetsrutiner som är under utarbetande och som har berörts under 7 §.

9 §.

F. n. gäller beträffande strafföreläggande att skriftligt godkännande sker genom att den misstänkte på föreläggandet undertecknar förklaring, att han erkänner gärningen och underkastar sig det förelagda bötesstraffet. Det finns inte någon uttrycklig föreskrift om att det skriftliga godkännandet är utan verkan, om det inte återställs till vederbörande myndighet, men det anses ligga i sakens natur att krav på återställande ändå gäller (jfr prop. 1966: 100 s. 135). Enligt praxis anses likväl, när godkänt föreläggande har återställts, att verkan av godkännandet har inträtt redan den dag då den misstänkte undertecknade godkännandet (jfr nämnda prop. s. 156 under 5 § och RÅ:s cirkulär C 24 s. 3—4).

Jag anser det otillfredsställande att enligt gällande rätt den situationen föreligger att, när ett godkänt föreläggande kommer in viss dag, man med ledning av datum för godkännandet konstaterar att en lagakraftvunnen dom i själva verket har förelegat sedan några dagar tillbaka, kanske t. o. m. sedan några veckor tillbaka. Har den misstänkte glömt att datera godkännandet, är det oklart när lagakraftvunnet avgörande skall anses föreligga. I klarhetens intresse bör emellertid hos myndigheten stå klart vilken dag sådant avgörande skall anses föreligga, och det bör inte komma i fråga att ett sådant konstaterande görs retroaktivt. När förslaget till OL lades fram, ansåg jag att, eftersom detta system skulle prövas endast på försök, man i det avseende som nu är i fråga tills vidare borde anknyta till gällande ordning för strafföreläggandeinstitutet. När nu båda instituten ses över, bör saken emellertid läggas till rätta.

På grund av det anförda har i den föreslagna bestämmelsen i 9 § första stycket tagits in — förutom vad som nu gäller i fråga om formen för skriftligt godkännande — ett uttryckligt krav att vederbörlig mottagare också skall tillställas den ifrågavarande förklaringen.

Med den föreslagna ordningen kan det bli en viss risk att preskription föreligger i några fall då enligt gällande ordning preskription inte anses ha inträtt. Enligt gällande rätt anses ansvarsfrågan vara avgjord i rätt tid, om godkännandet är dagtecknat före preskriptionstidens utgång, även om det är inkommet först därefter. Med den föreslagna ordningen blir däremot

resultatet i ett sådant fall att preskription skall anses ha inträtt. Den praktiska betydelsen av denna ändring torde dock vara obetydlig.

I paragrafens första stycke anges vidare, att närmare bestämmelser om vem som skall mottaga förklaring om godkännande meddelas av Kunzl. Maj:t. När godkännande sker i direkt anslutning till utfärdandet, blir det självfallet till utfärdaren som det godkända föreläggandet skall lämnas. Beträffande övriga fall bör det med nuvarande ordning bli åklagarmyndigheten när det gäller strafföreläggande och rikspolisstyrelsen när det gäller ordningsföreläggande. På längre sikt har man att även beträffande strafföreläggande räkna med att godkännandet skall sändas till ett centralt organ, där dataanläggning finns.

Första stycket skiljer sig från nuvarande bestämmelser i samma ämne genom att det inte anges att godkännandet skall tecknas på själva föreläggandet. I den mån nuvarande rutiner för strafföreläggande tillämpas är det dock avsett, att godkännandet liksom nu skall skrivas på själva föreläggandet. Man bör dock räkna med att andra möjligheter behöver stå till buds längre fram. Sålunda vill jag erinra om vad jag har sagt om att man i framtida rutiner för strafföreläggande bör ha möjlighet att tillställa den misstänkte ett besked som är framställt med datamaskin i stället för originalföreläggandet. Godkännandet bör då kunna tecknas på detta besked.

Emellertid föreligger redan med gällande ordning ett visst behov att kunna godta ett godkännande som har tecknats på annan handling än själva föreläggandet. Sålunda har det visat sig att i ordningsbotssystemet det är ett inte ovanligt fall att en misstänkt har slarvat bort föreläggandet men ändå vill erkänna gärningen. Han får, när erkännandet uteblir, från rikspolisstyrelsen en påminnelse om föreläggandet och det uteblivna godkännandet. I och för sig kan han då, om han har pengar tillgängliga, ordna godkännandet genom att betala ordningsboten, men det förekommer att den misstänkte inte har pengar för tillfället. I sådana fall har det åtskilliga gånger förekommit, att han har meddelat detta på den påminnelseblankett som han har erhållit från rikspolisstyrelsen och att han därvid har förklarat att han godkänner föreläggandet. Det nuvarande kravet på att godkännande skall tecknas på föreläggandet gör det emellertid omöjligt att godta ett sådant godkännande. Eftersom också betalning har uteblivit, har man varit nödsakad att då väcka åtal vid domstol eller att — med viss upprepning av den förekomna handläggningen — utfärda strafföreläggande. Det är önskvärt, att sådan opraktisk omgång inte skall behöva förekomma.

Med hänsyn till det anförda har som ett andra stycke i den föreslagna 9 § tagits in föreskrift att, när godkännande tecknas på annan handling än föreläggandet, godkännandet är gällande, om det klart framgår vilket föreläggande som avses med godkännandet. I det krav på klarhet som uppställs ligger att det skall framgå för den handläggande att även den misstänkte måste ha haft fullt klart för sig vilken gärning som är i fråga.

10 §.

I paragrafen har tagits in föreskrifter om möjlighet att låta ombud för den misstänkte godkänna strafföreläggande skriftligen. Föreskriften har det innehåll som redan har angivits i den allmänna motiveringen. En särskild detaljfråga bör dock beröras något. I bestämmelsen anges att fullmakten skall innehålla bl. a. uppgift om den högsta bötespåföljd som den misstänkte är villig att underkasta sig. När straffet är böter omedelbart i penningar, erbjuder denna föreskrift inga problem. I det fall då straffet är dagsböter innebär bestämmelsen att i fullmakten skall anges både dagsbotsantal och dagsbotsbelopp. I praktiken torde det inte bli några svårigheter att åstadkomma att anteckningarna i detta avseende får tillräcklig tydlighet. Dels torde detta kunna ordnas genom att fullmaktsblanketter utformas och får sådant innehåll att det klart framgår att i dagsbotsfallen båda de nämnda uppgifterna skall anges. Vidare är att märka att — i likhet med de fullmakter som nu förekommer — nya fullmakter får påräknas komma till under medverkan av vederbörande förhørsledare. Denne kommer alltså att kunna stå till tjänst med sådana upplysningar att anteckningarna i nu berört hänseende kan bli fullständiga.

Om ADB-rutiner kommer till användning vid utfärdande av strafföreläggande, måste tillses att föreläggandet kommer att sändas till ombudet i de fall då ombud har ställts. För att detta skall bli möjligt fordras, att det föreläggande som utskrivs av åklagaren innehåller uppgift om ombudets namn och adress. Erforderliga föreskrifter härom kan meddelas av Kungl. Maj:t.

RB:s bestämmelser om rättegångsombud och försvarare bör anses gälla även nu ifrågavarande ombud. Det är dock endast vissa av dem som torde kunna få praktisk betydelse.

11 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att betalning av böter som har tagits upp i strafföreläggande anses som godkännande. Frågan har behandlats i den allmänna motiveringen, till vilken jag vill hänvisa.

12 §.

Vid strafföreläggande förekommer inte så sällan att föreläggandet godkänns och återkommer först efter den tid som har utsatts av åklagaren för godkännande. Åklagaren anses då inte skyldig att godta det för sent inkomna godkännandet utan kan pröva om han skall väcka åtal eller inte (jfr prop. 1966: 100 s. 156 nederst). Sker godkännandet först efter det att stämning har delgivits, torde i praxis godkännandet i regel inte godtas, utan brottmålet vid domstolen får fortsätta.

För ordningsbotssystemets del har i 8 § andra stycket OL tagits in en uttrycklig bestämmelse om att godkännande som sker efter delgivning av

stämning är utan verkan. Motsvarande bör gälla i fråga om strafföreläggande. En bestämmelse av sådan innebörd har därför tagits in i 12 §.

Om föreläggande av ordningsbot

13 §.

Paragrafens första stycke anger ordningsföreläggandets tillämpningsområde. Liksom nu omfattas brott, för vilket ej stadgas annat straff än böter omedelbart i penningar och ej heller normerade böter. Avfattningen i den delen skiljer sig något från 1 § OL. I denna föreskrivs, att lagen kan göras tillämplig beträffande brott, för vilket ej stadgas *svårare* straff än böter omedelbart i penningar. Mot denna formulering kan invändas att det inte är givet att dagsbotsstraff alltid är *svårare* än böter omedelbart i penningar. Sålunda kan erinras om att enligt 15 § bötesverkställighetslagen ett ringa dagsbotsstraff kan föranleda ett kortvarigt förvandlingsstraff (t. ex. motsvaras 5 dagsböter av fängelse 10 dagar), medan ett straff på böter omedelbart i penningar kan medföra långvarigt förvandlingsstraff (t. ex. motsvaras ett bötesstraff på 500 kronor av fängelse 40 dagar). Med hänsyn till det anförda har i den föreslagna paragrafen valts formuleringen att för brottet ej stadgas *annat* straff än böter omedelbart i penningar.

I den nya paragrafen anges vidare, att bestämmelserna om föreläggande av ordningsbot är tillämpliga under förutsättning att för brottet har bestämts ordningsbot. Som har berörts i den allmänna motiveringen bör tillämpningsområdet beslutas genom att det bestäms ordningsbotsbelopp för brott, varå systemet avses bli tillämpligt. Något förordnande av Kungl. Maj:t kommer inte vidare i fråga på det sätt som nu gäller.

Enligt paragrafens andra stycke gäller att bestämmelserna om ordningsföreläggande inte är tillämpliga, om särskilt villkor är stadgat för allmänt åtal. Denna bestämmelse överensstämmer med vad som nu föreskrivs i 1 § andra stycket OL. I den sistnämnda bestämmelsen anges också, att ordningsbotssystemet inte får tillämpas, om brottet ej hör under allmänt åtal. Denna begränsning av tillämpningsområdet framgår av 1 § i den föreslagna lagtexten.

14 §.

Paragrafens första stycke innehåller bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter om det högsta belopp, till vilket ordningsbot får bestämmas. Motsvarande gäller redan f. n. (jfr prop. 1966: 100 s. 133 och 4 § ordningsbotskungörelsen). Det har syntts lämpligt att ha en uttrycklig bestämmelse i detta ämne i den nya lagtexten. I samma stycke anges vidare, att Kungl. Maj:t kan föreskriva andra begränsningar för användningen av föreläggande av ordningsbot. Exempel på sådana har jag angivit i den allmänna motiveringen.

Enligt paragrafens andra stycke skall RÅ för olika brott bestämma de belopp som skall upptas såsom ordningsbot och bestämma grunder för beräkning av gemensam ordningsbot för flera brott. Vidare kan RÅ, om särskilda skäl föreligger, uppdraga åt statsåklagare att i fråga om vissa brott bestämma beloppet för ordningsbot. Bestämmelserna i denna del överensstämmer helt med vad som nu gäller enligt 4 § OL. Jag vill dock erinra om att bestämmandet av ordningsbot enligt förslaget får en ny innebörd såtillvida att därmed också fastställs tillämpningsområdet för ordningsbotssystemet.

I tredje stycket har angivits, att RÅ vid urvalet av de brott för vilka ordningsbot skall bestämmas skall samråda med rikspolisstyrelsen.

Jag vill erinra om att jag i anslutning till prop. 1966: 100 (s. 132) uttalade, att det torde kunna förutsättas att RÅ vid bestämmandet av ordningsbotsbeloppen samråder med företrädare för polisen och även beaktar domstolarnas straffmättingspraxis. Innan ordningsbotsbeloppen bestämdes år 1966 inhämtade RÅ domarföreningarnas synpunkter på ett då upprättat förslag till ordningsbotstaxa. Det synes lämpligt att denna ordning tillämpas också när det i framtiden blir aktuellt att bestämma ordningsbot för ytterligare brott.

Jag vill vidare framhålla, att det är angeläget att det blir viss stabilitet i tillämpningsområdet för förfarandet. Det synes lämpligt att frågor om ändringar av tillämpningsområdet om möjligt inte tas upp till prövning oftare än ungefär en gång årligen. Då det kan förutsättas att RÅ självmant beaktar delta, behövs inga föreskrifter i det ämnet.

Vid bestämmande av ordningsbot har RÅ att ta sikte på vad som kan anses vara normalfallet inom varje förseelsetyp. Anser polismannen att ett konkret fall klart avviker från normalfallet, skall han inte utfärda ordningsföreläggande. I prop. 1966: 100 anförde jag vissa synpunkter i detta ämne (s. 82, 86—87 och 130). Jag har velat erinra härom, eftersom jag i den allmänna motiveringen har förutsatt, att ordningsbotssystemet skulle vidgas att avse också förargelseväckande beteende enligt 16 kap. 16 § BrB. Men det är få brott som kan variera så mycket som förargelseväckande beteende. Man har svårt att ge några hållpunkter för bedömningen vad som utmärker normalfallet vid detta brott. Det förefaller därför lämpligt att begränsa användningen av ordningsföreläggande vid detta brott till de fall då det samtidigt är fråga om fylleri. Detta tillgodoser det praktiska syftet att ordningsföreläggande i så stor utsträckning som möjligt skall användas vid fylleri. Dessutom torde det bli något naturligare att föreställa sig hur ett normalfall av förargelseväckande beteende kan anses te sig om det förekommer i samband med fylleri. Då det kan förutsättas att RÅ beaktar de nu anförda synpunkterna, torde det inte vara behövt att Kungl. Maj:t meddelar föreskrifter därom med stöd av 14 § första stycket.

Jag vill i anslutning till det sagda framhålla, att den ganska generösa praxis som har utvecklats sig beträffande bedömningen huruvida straffbart

förargelseväckande beteende föreligger inte bör ändras. Det bör åligga polisbefälet att ha tillsyn över att detta inte blir fallet.

15 §.

I paragrafen anges dels vissa fall när föreläggande av ordningsbot inte får utfärdas, dels vissa fall när sådant föreläggande ej bör utfärdas. Bestämmelsen överensstämmer i allt väsentligt med vad som f. n. gäller enligt 2 § andra stycket och 3 § OL. Beträffande sammanträffande av brott innebär gällande ordning att, när vid ett och samma tillfälle är fråga om flera brott, föreläggande får utfärdas endast om det omfattar alla brotten och upptar gemensam ordningsbot för dem. I förslaget har den bestämmelse vilken svarar häremot (andra om-satsen) formulerats på samma sätt som den föreslagna bestämmelsen beträffande strafföreläggande i samma ämne. Därigenom får man i detta avseende överensstämmelse mellan lagreglerna för de båda instituten, vilket är önskvärt. Någon saklig förändring för ordningsföreläggandets del blir det inte (jfr prop. 1966: 100 s. 127). Att gemensam ordningsbot skall åläggas följer av 1 kap. 6 § BrB och behöver därför inte anges i RB.

16 §.

Paragrafens första stycke, som anger att föreläggande av ordningsbot skall avfattas skriftligen och undertecknas av polismannen, överensstämmer med vad som nu gäller enligt 5 § första punkten OL.

I andra och tredje styckena föreskrivs att föreläggande av ordningsbot bör utfärdas i den misstänktes närvaro, varvid den misstänkte skall erhålla tillfälle att omedelbart godkänna föreläggandet. Vidare anges att föreläggandet dock kan få tillställas den misstänkte under vissa förutsättningar för att han senare skall få ta ställning till frågan om godkännande. Föreskrifterna överensstämmer med vad som nu gäller enligt 6 § första stycket och andra stycket första punkten OL.

17 §.

I bestämmelsen anges att 6 § andra stycket 1, 2 och 4 samt 7, 9 och 11 §§ äger motsvarande tillämpning i fråga om föreläggande av ordningsbot. Genom hänvisningen kommer för ordningsföreläggandets del att gälla i stort sett samma bestämmelser som nu (jfr 5 § andra punkten, 6 § andra stycket andra punkten och 7 § OL). Att förslaget dock innebär vissa skillnader i jämförelse med gällande rätt framgår av vad som har anförts under de paragrafer som nämns i 17 §:s hänvisning och av bilaga 2.

18 §.

Enligt 3 § andra stycket i förslaget — som motsvarar nuvarande ordning — gäller godkänt föreläggande som dom vilken har vunnit laga kraft. I ett avseende kan dock vad som gäller om lagkraftvunnen brottmålsdom

inte anses tillämpligt, inte ens analogiskt. Enligt 30 kap. 13 § RB kan brottmålsdom under vissa förutsättningar rättas genom beslut av den domstol som har meddelat domen. Före rättelse skall *parterna* få tillfälle att yttra sig. Eftersom det förutsätts ett tvåpartsförfarande och dessutom beslut av en från parterna fristående, handläggande myndighet, kan samma ordning inte länkas inom ordningsbotssystemets ram.

Emellertid har under försöksverksamheten med ordningsbotsförfarandet visat sig föreligga behov av viss begränsad rättelsemöjlighet i fråga om godkända förelägganden. Av rikspolisstyrelsens redogörelse (bilaga 3 under punkterna II och IV) framgår, att det har förekommit att fel har gjorts vid polismans utskrift av föreläggande och att detta, sedan föreläggandet har hunnit godkännas, har upptäckts vid samma tillfälle. I viss utsträckning har polismännen då inte beaktat, att det i och med godkännandet föreligger en lagakraftvunnen dom som i princip inte kan rubbas. De har i stället makulerat föreläggandet och utfärdat ett nytt och korrekt sådant, vilket också har godkänts av den misstänkte. Självfallet har detta förfarande varit felaktigt, eftersom redan det första föreläggandet har fått verkan av lagakraftvunnen dom. Rikspolisstyrelsen har i redogörelsen framhållit, att besvär förfarande har måst förekomma i berörda fall men att sådant skulle undvikas i betydande utsträckning, om en rättelsemöjlighet införs.

Enligt min mening måste man akta sig för att göra ordningsbotssystemets rättsliga konturer diffusa. Det måste inpräntas hos varje handläggande polisman, att det är en grundläggande princip för förfarandet att frågor om straffansvar blir definitivt avgjorda, när förfarandet leder till godkännande. Emellertid anser jag, att man utan egentliga betänkligheter kan införa en strikt begränsad rättelsemöjlighet. En sådan förekommer ju för domstolarnas del, och något liknande bör kunna accepteras inom ordningsbotssystemets ram, även om utformningen inte kan följa domstolsmålen.

Den situation som jag åsyftar är att ett fel upptäcks *i omedelbart samband* med att föreläggandet har utfärdats och godkänts. Låt oss anta att polismannen då i den misstänktes närvaro upptäcker ett uppenbart fel i föreläggandet, t. ex. — för att ta ett fall som har förekommit i praktiken några gånger — att han har räknat ut boten fel vid sammanträffande av flera brott. Det är förstaeligt om både polismannen och den misstänkte i ett sådant fall, när felet genast upptäcks, anser det naturliga vara att utfärda resp. godkänna ett nytt och riktigt föreläggande. Det kan dessutom framhållas, att man här i praktiken rör sig med sekunder, varunder rättsläget — om man vill vara strikt formell — hinner förändras på ett avgörande sätt. Å ena sidan kan situationen vara den att vid fel av nyss nämnd art den misstänkte har hunnit skriva under godkännandeförklaringen men själv upptäcker felet i föreläggandet och därför stryker över sin namnteckning medan han ännu har föreläggandet i sin hand. Man lär då få anse, att föreläggandet inte har godkänts. Å andra sidan kan det inträffa att den miss-

tänkte hinner lämna tillbaka föreläggandet med påtecknat godkännande. I sådant fall torde f. n. lagakraftvunnen dom få anses föreligga och alltså besvärprocess bli nödvändig, även om polismannen genast upptäcker felet.

Jag anser, att man bör betrakta den nu berörda frågan åtminstone delvis från praktiska synpunkter. Ett omedelbart tillrättaläggande, varom både polismannen och den misstänkte är ense, bör kunna godtas. Med hänsyn härtill har i 18 § föreskrivits att, om polisman i omedelbart samband med att ordningsföreläggande har utfärdats och godkänts, finner att föreläggandet innehåller uppenbar oriktighet, polismannen får bereda den misstänkte tillfälle att stryka över godkännandet. Nytt föreläggande kan därefter utfärdas, om det felaktiga återkallas.

Emellertid kan man inte stanna vid detta. Ett rättelseinstitut av berörd art bör inte ställa den misstänkte i sämre läge än han har, om föreläggandet undanröjs besvärsvägen. Och därvid gäller enligt 59 kap. 5 § andra stycket RB att, om föreläggande undanröjs efter besvär, den misstänkte inte därefter kan dömas till eller föreläggas svårare straff än det som har upptagits i det ursprungliga föreläggandet. Denna bestämmelse innebär alltså den förmånen för den tilltalade att, om han har ålagts ett för lågt bötesstraff, detta blir gällande oavsett att fel är begånget av utfärdaren. Eftersom denna grundsats gäller i besvärprocessen, bör den gälla också för ett rättelseinstitut av den innebörd som nyss har angivits. Den föreslagna bestämmelsen har utformats i enlighet härmed.

Endast oriktigheter av verklig betydelse bör föranleda rättelse i den form som avses i paragrafen. Det skulle i och för sig kunna övervägas att i paragrafen uppställa krav att oriktigheten skall vara av den beskaffenheten att föreläggandet med stöd av 59 kap. 5 § RB kan undanröjas. Emellertid har jag ansett att det inte kan komma i fråga att på polisman lägga en prövning av den beskaffenheten. Bestämmelsen har därför inte tagit upp annat krav än att föreläggandet skall innehålla uppenbar oriktighet. Självfallet bör inte smärre felaktigheter utan saklig betydelse föranleda rättelse i den ordning som avses i paragrafen. T. ex. bör felstavning av den misstänktes namn eller oriktighet i fråga om hans adress kunna rättas till genom att polismannen gör en kompletterande anmärkning därom på föreläggandet.

19 §.

I överensstämmelse med vad som nu gäller enligt 8 § andra stycket OL föreskrivs i denna paragraf att, om föreläggande av ordningsbot godkänns efter delgivning av stämning, godkännandet är utan verkan (jfr även 12 § ovan).

F. n. gäller vidare enligt samma lagrum i OL att godkännande är utan verkan också om det sker efter delgivning av strafföreläggande. Det synes emellertid opraktiskt att ovillkorligt upprätthålla en så sträng regel. Det kan förekomma att, sedan ordningsföreläggande har utfärdats men ej god-

känts, åklagare får hand om ärendet och anser sig böra försöka med straffföreläggande. Om det sedan kommer in ett försenat godkännande av ordningsföreläggandet, är det opraktiskt att straffföreläggandeförfarandet — som kanske går ut på samma bötesbelopp — skall behöva fortsättas. Med hänsyn härtill har paragrafen utformats så, att om godkännande av ordningsföreläggande sker sedan straffföreläggande har lämnats eller sänts till den misstänkte åklagaren får rätt att pröva om det gjorda godkännandet av ordningsföreläggandet skall godtas eller inte.

20 §.

Bestämmelsen innehåller bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna att föreläggande av ordningsbot får utfärdas även av åklagare och tulltjänsteman. Bakgrunden härtill är att i de största städerna skall finnas böteskontor för utredning och handläggning av smärre brottmål (prop. 1968: 1 bil. 4 s. 40). Dessa böteskontor skall utgöra delar av polisorganisationen, men till kontoren skall dessutom knytas åklagare, vilka bl. a. skall utfärda straffförelägganden. Det synes lämpligt att sådana åklagare skall kunna ges behörighet att också utfärda ordningsföreläggande.

Förslaget att tulltjänsteman skall kunna ges behörighet att utfärda ordningsföreläggande är att betrakta som en förberedelse för kommande vidgning av ordningsbotssystemet. Det synes praktiskt att redan nu vidta den lagändring som behövs för detta ändamål.

59 KAP.

9 §.

I denna nya paragraf har tagits in föreskrifter motsvarande dem som nu gäller enligt 10 § OL.

Övergångsbestämmelser

De nya bestämmelserna i RB föreslås träda i kraft den 1 juli 1968. Undantag görs dock beträffande godkännande av straffföreläggande genom betalning enligt 48 kap. 11 § i förslaget. Organisatoriska förutsättningar för att genomföra en sådan ordning föreligger inte förrän de nya arbetsrutinerna med central uppföljning tas i bruk vilket beräknas ske under 1969. 48 kap. 11 §, såvitt den gäller straffföreläggande, bör därför träda i kraft först den dag Kungl. Maj:t förordnar. Det bör anmärkas att 48 kap. 11 § på grund av hänvisningen i 17 § samma kapitel avser också ordningsföreläggande, och för detta förfarandes del skall den bli tillämplig redan från och med den 1 juli 1968.

Förordnande enligt 48 kap. 8 § andra stycket kommer i fråga först när de nya rutinerna skall börja användas. Det behövs inte någon särskild ikraftträdandebestämmelse beträffande den paragrafen.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 57 § nykterhetsvårdslagen

Förslaget har behandlats i den allmänna motiveringen (8.4.), till vilken jag får hänvisa.

*Förslaget till lag om ändrad lydelse av 4 och 9 §§
bötesverkställighetslagen*

4 §.

Som ett andra stycke i paragrafen har tagits in en erinran om den befoget som åklagare föreslås få enligt 57 § nykterhetsvårdslagen, nämligen att förordna att böter inte skall tas ut.

9 §.

Denna paragrafs första stycke innehåller f. n. föreskrifter om att böter under viss gräns inte får förvandlas (s. k. småböter). Förvandling får sålunda inte ske, om böterna har bestämts till högst fem dagsböter eller 50 kronor omedelbart i penningar (första punkten). Böter som gemensamt straff får inte förvandlas, om de ej överstiger tio dagsböter eller 100 kronor omedelbart i penningar (andra punkten). När flera bötesstraff sammanträffar, skall vad som sålunda har föreskrivits gälla de särskilda straffen (tredje punkten).

Enligt paragrafens andra stycke skall emellertid även småböter förvandlas i vissa fall, bl. a. om betalning har uteblivit på grund av den bötfälldes tredska eller uppenbar vårdslöshet från hans sida.

Grunden för att man i princip har undantagit småböter från förvandling är att man har ansett det som en misshushållning med statens maktmedel och en alltför kraftig reaktion att förvandla dessa böter till frihetsstraff.

När gränsen ursprungligen drogs för böters förvandlingsbarhet — vilken gräns då blev fem dagsböter resp. 25 kronor — utgick man från äldre konkurrensregler, enligt vilka i allmänhet särskilt bötesstraff ålades för varje förseelse, även när samtidig lagföring förekom. Någon motsvarighet till den nuvarande andra punkten fanns inte från början. Den lades till vid 1938 års reform av reglerna om sammanträffande av brott och motiverades med följande resonemang. Flera förseelser hade enligt den tidigare ordningen föranlett flera bötesstraff som var för sig kunde ligga under gränsen för förvandlingsbarhet. Med den nya ordningen skulle förseelserna emellertid föranleda gemensamt straff, varvid böterna kunde nå över denna gräns. För att undvika minskning av paragrafens räckvidd sattes gränsen för förvandlingsbarhet vid gemensamt straff dubbelt så högt som gränsen för böter vid enkelt brott.

Mot den nuvarande ordningen kan riktas den kritiken att det sakligt sett är svårt att förstå varför den som samlar på sig ett flertal låga bötesstraff skall — på grund av 9 § första stycket tredje punkten — privilegieras i förvandlingshänseende. Saken kommer att få ökad betydelse när ordningsbottssystemet blir tillämpligt i hela landet. Då detta system gör det möjligt med beivran i omedelbar anslutning till förseelsen, kommer t. ex. en person som upprepade gånger gör sig skyldig till trafikförseelse i allmänhet att få ett ordningsbotsstraff vid varje tillfälle. För att förvandlingslagen skall fylla sitt syfte — att skapa ett påtryckningsmedel för att böter skall betalas — bör nuvarande reglering i 9 § första stycket tredje punkten ändras så, att man vid bedömningen om flera sammanträffande bötesstraff är förvandlingsbara tar hänsyn till storleken av de *sammanlagda* straffen. Ingår bland dessa både dagsböter och penningböter behövs det en särskild beräkningsgrund för att man skall kunna bedöma om böterna sammanlagt överstiger gränsen för förvandlingsbarhet. En sådan beräkningsgrund finns redan i 15 § tredje stycket enligt vilken varje påbörjat tiotal kronor av penningbotsstraff anses lika med en dagsbot. Samma beräkningsgrund bör användas, när det gäller att konstatera om sammanträffande dagsbotsstraff och penningbotsstraff sammanlagt når sådan höjd att straffen blir förvandlingsbara. De nu anförda synpunkterna har varit vägledande vid utformningen av den föreslagna bestämmelsen.

Det har funnits anledning att i detta sammanhang se över också den reglering som finns i de nuvarande första och andra punkterna av paragrafens första stycke. Grunden för 1938 års ändring av 9 § var, som har framgått, att man ville undvika att förseelser, som enligt äldre rätt ledde till ej förvandlingsbara bötesstraff, skulle dras in under det förvandlingsbara området till följd av den nya lagstiftningen om gemensamt straff. Man måste i dagens läge ställa sig tveksam till om detta motiv numera kan anses bärkraftigt. Vad som bör anses avgörande för om förvandlingshotet bör inträda som påtryckningsmedel synes vara storleken såsom sådan av de straff som den bötfälde har ådragit sig och det förhållandet att han därefter inte har fullgjort sin betalningsskyldighet. Förvandlingsreglernas ändamål är att framtvunga betalning av i vederbörlig ordning fastställda bötesstraff. Hur det gick till när bötesstraffet fastställdes är inte ett förhållande som bör prägla dessa regler.

Med hänsyn till det anförda anser jag att samma gräns för förvandlingsbarheten bör gälla, vare sig böterna har ålagts för ett eller för flera brott. Lämpligen kan gränsen sättas vid den nivå som nu gäller för gemensamt bötesstraff. Man synes inte ha anledning till några farhågor att denna höjning av gränsen för förvandlingsbarhet vid bötesstraff för enkelt brott skall leda till minskad benägenhet till betalning. Jag vill därvid framhålla, att 9 § andra stycket erbjuder tillräckliga garantier för att förvandlingshotet skall kunna användas som påtryckningsmedel i fall där så är motiverat.

Om den berörda gränsen sålunda görs generell, uppnås dessutom den för-
enklingen att man kan slopa kravet på att i saköreslängd skall antecknas
om böter har ådömts som gemensamt straff (1 § 2 mom. andra stycket
förordningen den 14 december 1917, nr 915, angående indrivning och redo-
visning av böter). Detta medför vidare att de rättstillämpande myndig-
heterna inte i samma utsträckning som nu behöver fördjupa sig i de ibland
svåra frågorna om viss brottslighet utgör ett eller flera brott. I åtskilliga
fall kommer det att bli obehövt att lösa sådana frågor. De kommer dock
att kvarstå i vissa fall, t. ex. när det är aktuellt att överskrida bötesmaxi-
mum för enkelt brott med stöd av 25 kap. 5 § andra stycket BrB.

Den föreslagna bestämmelsen i 9 § har utformats i enlighet med de nu
anförda synpunkterna.

*Förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen om förverkande
av alkoholhaltiga drycker*

I 1 § ifrågavarande lag föreskrivs att alkoholhaltiga drycker och andra
berusningsmedel som tas i beslag från bl. a. den som har gjort sig skyldig
till fylleri skall vara förverkade, om inte särskilda skäl finns däremot. En-
ligt 2 § skall beträffande beslag av sådan egendom gälla vad som i allmän-
het är stadgat om beslag i brottmål (dvs. i huvudsak 27 kap. RB), dock
med vissa särskilt angivna avvikelser. De avvikelser som har angivits
avser bl. a. förfarandet med beslagtagna egendom. Sålunda föreskrivs *un-
der 1 i 2 §* att beslagtagna egendom får förstöras om dess värde är ringa
eller dess förstörande i övrigt måste anses försvarligt. I annat fall får
egendomen säljas, rusdrycker och öl dock bara till det partihandelsbolag
som nämns i rusdrycksförsäljningsförordningen resp. till ölltillverkare. Be-
slut om förstörande eller försäljning meddelas av undersökningsledaren el-
ler åklagaren. *Under 3 i 2 §* föreskrivs att åklagaren — om åtal inte väcks —
skall pröva huruvida beslagtagna egendom skall vara förverkad. Mot för-
ordnande i det avseendet kan den från vilken beslaget har skett inom viss
tid anmäla missnöje, om inte förverkandet har förelagts och godkänts i
samband med strafföreläggande. Beträffande egendom som är förverkad
föreskrivs *i 3 §* att den, i den mån det inte har skett förut, skall förstöras
eller säljas, varvid samma regler skall tillämpas som gäller för beslagtagna
egendom.

Nu nämnda bestämmelser bör i vissa avseenden ändras, om det enligt
vad som har föreslagits i det föregående blir möjligt att förelägga förver-
kande av beslagtagna egendom i föreläggande av ordningsbot.

När föreläggande av ordningsbot är i fråga, förekommer i regel inte för-
undersökning (jfr 23 kap. 22 § RB). I allmänhet har inte heller åklagare
anledning att ta befattning med det brott som föreläggandet avser.

Det framstår mot bakgrunden av detta som mindre lämpligt att befogenheten att besluta att beslagtagna egendom skall förstöras eller säljas är förbehållen undersökningsledaren eller åklagaren även i sådana fall då förverkande av egendomen föreläggs i samband med föreläggande av ordningsbot eller i andra fall när förundersökning inte förekommer. Det bör då i stället i första hand ankomma på polismyndigheten att meddela beslut. Föreskrift om detta har tagits in i ett tillägg till bestämmelserna under 1 i 2 § i ifrågavarande lag.

Genom hänvisningen i 3 § i lagen kommer föreskriften i nämnda tillägg att bli tillämplig också när det gäller förverkad egendom. Polismyndigheten får sålunda befogenhet att meddela beslut om förstörande eller försäljning av egendom, som är förverkad till följd av att föreläggande om förverkande har förelagts och godkänts i samband med föreläggande av ordningsbot.

Har egendom tagits in i beslag och tas föreläggande om förverkande av egendomen därefter in i föreläggande av ordningsbot, bör anmälan om beslaget göras hos polismyndigheten vilken — i enlighet med vad som nyss har anförts — skall pröva om egendomen skall förstöras eller säljas. Föreskrift om detta föreslås bli införd i 2 § i ifrågavarande lag som en ny punkt, som betecknas 4. I de fall då anmälan skall ske enligt denna föreskrift behövs alltså inte någon anmälan enligt reglerna i 27 kap. 4 § tredje stycket RB.

Syftet med de f. n. under 3 i 2 § upptagna bestämmelserna är att öppna möjlighet för åklagaren att förklara beslagtagna alkoholhaltiga drycker och andra berusningsmedel förverkade, även om åtal inte väcks och fråga om ansvar för det brott som har föranlett beslaget inte heller tas upp genom strafföreläggande (jfr prop. 1958: 80 s. 13). Bestämmelserna ålägger emellertid i sin nuvarande lydelse åklagaren skyldighet att pröva frågan om beslagtagna egendom skall vara förverkad dels då varken åtal väcks eller strafföreläggande utfärdas dels i samband med strafföreläggande. Det nämnda syftet med bestämmelserna torde komma till klarare uttryck, om de i stället utformas så, att åklagaren i dem åläggs berörda prövning endast om förverkandefrågan inte blir avgjord genom att förverkande föreläggs och godkänns i samband med strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot eller genom att frågan underställs domstol som en följd av att åtal väcks. I förslaget till ändringar i ifrågavarande lag har bestämmelserna därför fått en sådan utformning.

Samtidigt med att ändringar företas i 2 § bör hänvisningarna i 1 § till lagrum i strafflagen ändras till att avse motsvarande lagrum i BrB.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 4 § parkeringsbottlagen

I paragrafens första punkt anges f. n. att anmaning att betala parkeringsbot utgör hinder för åtal och för föreläggande av ordningsbot. Eftersom 48 kap. 1 § RB i sin nuvarande lydelse innebär att strafföreläggande inte får utfärdas när allmänt åtal inte kan äga rum, medför nämnda föreskrift att inte heller strafföreläggande kan utfärdas när sådan anmaning har meddelats.

Om anmaning att betala parkeringsbot har meddelats men boten inte betalas inom fastställd tid, bortfaller enligt andra punkten i paragrafen det hinder för åtal och därmed för strafföreläggande som anmaningen utgör. Motsvarande har inte föreskrivits beträffande föreläggande av ordningsbot. Sådant föreläggande kan alltså inte tillgripas, om anmaning att betala parkeringsbot inte har efterkommit. Anledningen till att bestämmelsen har fått denna innebörd är att det vid dess tillkomst förutsattes, att det inte skulle föreligga något praktiskt behov att använda ordningsföreläggande, när parkeringsbottsförfarande har prövats utan framgång (prop. 1966: 100 s. 140).

Av rikspolisstyrelsens redogörelse (bilaga 3) framgår emellertid, att det har visat sig föreligga ett behov av att kunna tillämpa ordningsbottsförfarandet i sådana fall. I redogörelsen sägs, att ett stort antal personer inte betalar parkeringsbot enbart därför att de tillfälligt saknar medel härtill. Det framhålls att det är synnerligen orationellt att polisen i sådana fall nödgas skriva ut rapport som sedan skall diarieföras och registreras samt behandlas av åklagare.

Även jag anser det lämpligt att föreläggande av ordningsbot skall kunna komma i fråga, om anmaning att betala parkeringsbot inte har efterkommit inom föreskriven tid. Både i sådana fall som har nämnts i rikspolisstyrelsens redogörelse och i andra fall, såsom t. ex. när anmaningen av någon anledning inte har kommit bilföraren tillhanda, bör det finnas möjlighet att i stället utfärda ordningsföreläggande. Bestämmelsen har jämkats i enlighet härmed.

Samtidigt har tredje punkten i 4 § jämkats så, att den får samma innebörd som 48 kap. 19 § RB i förslaget.

Lagrådet

Tre ledamöter av lagrådet lämnade förslagen utan erinran. En ledamot gjorde viss erinran mot förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken. Med anknytning därtill har vissa jämkningar företagits.

Utskottet torde rörande lagrådets protokoll och departementschefens anmälan av lagrådets utlåtande få hänvisa till propositionen s. 121—125.

Utskottet

Genom den i detta utlåtande behandlade propositionen läggs fram förslag som går ut på att brott av lindrigare beskaffenhet skall i betydligt större utsträckning än f. n. kunna beivras i förenklade former.

Bl. a. föreslås ökade möjligheter att använda straffföreläggande. Detta sker genom att Kungl. Maj:t bemyndigas förordna, att straffföreläggande får användas beträffande brott i vilkas straffskalor ingår — förutom böter — fängelse i högst sex månader, om brottet i det enskilda fallet inte anses föranleda svårare påföljd än sådant bötesstraff som får utkrävas genom straffföreläggande. Sådant förordnande skall gälla vissa slag av brott. I samband därmed föreslås, att det högsta straff som får åläggas genom straffföreläggande — f. n. 40 dagsböter — höjs till 50 dagsböter för enkelt brott och 60 dagsböter när det gäller gemensamt straff för flera brott.

Förslaget innebär vidare den nyheten att straffföreläggande kan godkännas av ombud för den misstänkte. Det skall också bli möjligt att godkänna straffföreläggande genom betalning och alltså utan att skriftligt godkännande behöver avges. Ytterligare jämkningar i bestämmelserna om straffföreläggande föreslås som en förberedelse till övergång till ADB-teknik inom detta förfarande.

Vidare föreslås vissa ändringar beträffande ordningsbotssystemet. Detta har hittills tillämpats på försök i vissa polisdistrikt men skall fr. o. m. den 1 juli 1968 vara tillämpligt i hela landet. F. n. gäller att Kungl. Maj:t bestämmer, vilka förseelser inom penningbottsområdet som får beivras genom föreläggande av ordningsbot. Nu föreslås att riksåklagaren i samråd med rikspolisstyrelsen skall bestämma vilka förseelser som skall föras in under ordningsbotssystemet. Kungl. Maj:t skall dock meddela föreskrifter om det högsta belopp till vilket ordningsbot får bestämmas och om andra begränsningar för användningen av förfarandet. Bestämmelserna om ordningsbot har även i övrigt setts över. Det föreslås att bestämmelserna tas in i rättegångsbalken och att de förs samman med bestämmelserna om straffföreläggande i 48 kap. Vidare föreslås sådana författningsändringar som gör det möjligt att beivra fylleri genom ordningsföreläggande.

Ändringarna föreslås med ett mindre undantag träda i kraft den 1 juli 1968.

Genom reformerna beräknas att 30 000—40 000 mindre mål, som nu årligen förekommer vid domstolarna, kommer att flyttas bort från dessa. De största grupperna av dessa mål avser erkända fylleriförseelser och erkända ringa varusmugglingsbrott. En vidgad användning av ordningsbotsförfarandet påräknas vidare leda till att antalet straffförelägganden minskar.

I anslutning till de nu nämnda ändringarna har tagits upp vissa andra förslag av mera begränsad räckvidd. Det gäller bl. a. en fråga om jäv för polisman, rätten att avlägga vittnesförsäkran i stället för ed och vissa bötesförvandlingsfrågor.

Utskottet finner de framlagda lagförslagen väl avvägda och tillstyrker bifall till propositionen.

Den föreslagna reformen rörande tillämpning av strafföreläggande på brott där straffskalan förutom böter innehåller fängelse har inom utskottet varit föremål för närmare övervägande med hänsyn till att lekmannainflytandet i form av nämnds medverkan vid bedömningen försvinner. Lekmannainflytandet har emellertid sin betydelse främst för att garantera den enskildes rättssäkerhet och från denna synpunkt finns enligt utskottet intet att invända mot reformen, särskilt som den misstänkte alltid har rätt att få saken prövad av domstol, varvid nämnd deltar i avgörandet. I likhet med departementschefen anser utskottet att man bör gå fram med viss försiktighet och låta omfattningen av systemets tillämpning bli beroende av gjorda erfarenheter. Som departementschefen uttalat bör behörighet att utfärda strafföreläggande för nu ifrågavarande brott lämpligen tillkomma chefsåklagare och åklagare som förordnas av riksåklagaren. Utskottet vill också understryka uttalandet att i inledningsskedet tillämpningen bör underkastas tillsyn i särskilt stor omfattning. Självfallet bör det förenklade förfarandet komma till användning bara för brott som lämpar sig för sådant förfarande. Den omständigheten att en brottstyp är mycket vanlig får således icke tillmätas avgörande betydelse vid bedömning av om strafföreläggande skall få användas.

I samband med propositionen har utskottet behandlat den vid riksdagens början väckta motionen II: 852. Motionärerna hemställer, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om att sådana direktiv utarbetas att beträffande utredningar om lagöverträdelser, som på juridiska grunder kan bedömas som mindre allvarliga, vederbörande myndigheter beaktar nödvändigheten av att tillämpa det från samhällsekonomisk synpunkt mest rationella förfarandet. I motiveringen anförts att utredningsarbetet rörande lindrigare brott, t. ex. butiksnatterier, ofta inte står i rimlig proportion till förseelsens art samt att både humanitära och ekonomiska hänsyn talar för ett enklare förfarande. Utskottet delar denna uppfattning. Sådana synpunkter ligger också till grund för det genom propositionen framlagda lagförslaget rörande vidgat tillämpningsområde för strafföreläggande och förslaget genomförande torde i viss utsträckning eliminera nuvarande olägenheter. Denna lagstiftning löser emellertid inte alla de problem som är förbundna med butiksnatterierna eller med den mera allmänna frågan om formerna för beivrande av sådan brottslighet som nu måste behandlas av domstol i ordinär brottmålsprocess, trots att den är av lindrigare art och föranleder endast bötesstraff samt dessutom i regel är lättbedömd. En sakkunnig har

därför nyligen tillsatts för att utreda dessa problem. Enligt utskottets mening har motionens syfte härigenom och genom nyssnämnda lagförslag blivit väl tillgodosett och motionen bör därför icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer,

A. att förevarande proposition, nr 82, måtte av riksdagen bifallas;

B. att motionen II: 852 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 maj 1968

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Erik Svedberg (s), Hjorth (s)*, Arvidson (h)*, Ernulf (fp)*, Svanström (cp)*, fru Lindström (s) och herr Schött (h)*;

från a n d r a kammaren: herr Ekström i Björkvik (s), fru Löfqvist (s)*, herr Svensson i Vä (cp), fru Kristensson (h), herrar Keijer (fp), Hansson i Piteå (s) och Sjöholm (fp)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.